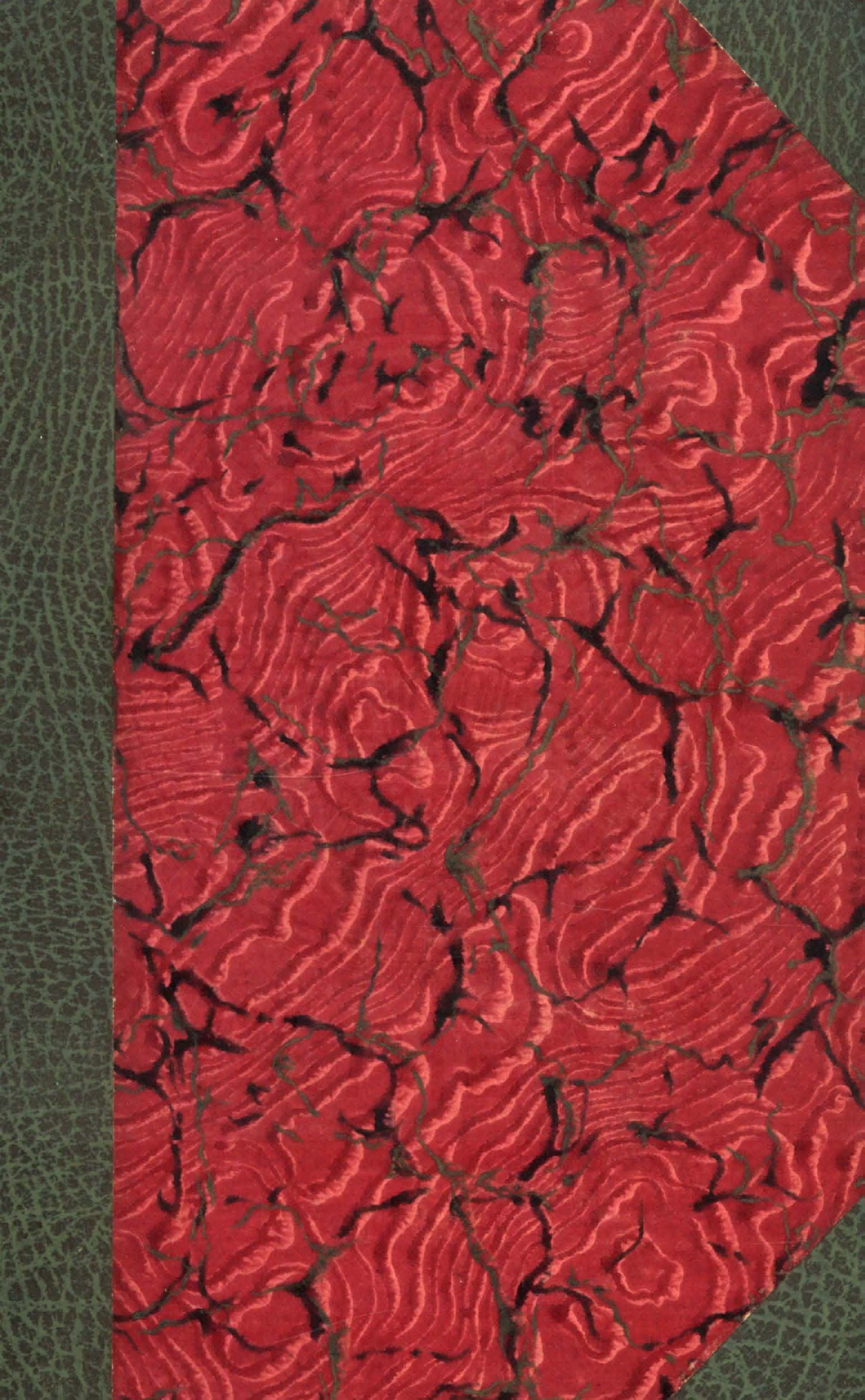

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY

ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ ๒

เสวกเอก พระยาศรีราชอักษร

พิมพ์แจกในงานศพ

นางเล็ก กาญจนาคม ผู้มารดา

ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๖๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

เสวกเอก พระยาศรีราชอักษร กรมราชเลขานุการ มาแจ้งความแก่กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่าจะทำการปลงศพนางเล็ก กาญจนาคม ผู้มารดา มีความศรัทธาจะรับพิมพ์หนังสือในหอพระสมุด ฯ สักเรื่อง ๑ ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้านึกว่าถ้าหาพระนิพนธ์ พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ให้พิมพ์ได้ พระยาศรีราชอักษรเห็นจะยินดี จึงตรวจค้นหาเรื่องหนังสือซึ่งกรมพระสมมต ฯ ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ ไปพบเรื่องประเพณีบวชนาคมีอยู่ในหนังสือวชิรญาณวิเศษ ปีชวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐ (พ.ศ. ๒๔๓๑) เรื่อง ๑ ในปีนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง เสด็จดำรงตำแหน่งสภานายกแทนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ทรงเรื่องต่าง ๆ สำหรับจะให้แต่งลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณ แล้วโปรดให้ขอแรงทั้งในกรรมสัมปาทิกแลสมาชิกของหอพระสมุด ฯ บรรดาที่สามารถจะแต่งหนังสือได้ รับเรื่องไปแต่งส่งมาตามถนัด กรมพระสมมต ฯ เปนตำแหน่งเหรัญญิก ทรงรับเรื่องประเพณีบวชนาคราษฎรไปแต่ง พระยาราชวรานุกูล (อ่วม) เปนผู้ช่วยกรมพระสมมต ฯ ในกรรมสัมปาทิกนั้น รับแต่งเรื่องประเพณีเลี้ยงลูกเรื่อง ๑ กับประเพณีแต่งงานบ่าวสาวไปเรื่อง ๑ การที่แต่งเรื่องทั้ง ๓ ที่เห็นจะได้ปฤกษาหารือกัน มีความกล่าวอ้างถึงกันอยู่ในหนังสือที่แต่งนั้น ข้าพเจ้าจึงคัดมาทั้ง ๓ เรื่องรวมพิมพ์ในสมุดเล่มนี้ จัดไว้ในจำพวกลัทธิธรรมเนียม นับเปนภาคที่ ๒ ข้าพเจ้าได้ตรวจตราชำระบ้างเล็กน้อย แต่ในเรื่องประเพณีแต่งงานบ่าวสาว ได้แก้ตอนต้น

มากอยู่น้อย ด้วยหนังสือเดิมพระยาราชวรานุกูลคิดจะกล่าวเปนใจความในเรื่องประเพณีแต่งงานไว้ข้างต้น แล้วบรรยายถึงลักษณพิธีแต่งงานต่อไปข้างตอนหลัง เห็นว่าเปนความคิดดีอยู่ แต่ความที่เรียบเรียงตอนต้นไปกล่าวซ้ำเสียเปนอย่างเดียวกับตอนหลัง ข้าพเจ้าจึงแก้ตอนต้นให้ คงกล่าวแต่ใจความตามคำริห์เดิมของพระยาราชวรานุกูล แลได้เปลี่ยนเรียกชื่อเรื่องเสียใหม่ ให้เปนระเบียบเดียวกันทั้ง ๓ เรื่อง

มีข้อความควรจะต้องชี้แจงไว้ในที่นี้อีกสักน้อย ๑ ว่า ลัทธิประเพณีที่กล่าวในหนังสือ ๓ เรื่องนี้ ว่าด้วยลัทธิประเพณีที่ประพฤติกันมาแต่ก่อน แลยังคงประพฤติกันอยู่บ้างในเวลาเมื่อแต่งหนังสือการก็ล่วงมาช้านานแล้ว มิใช่ประเพณีที่คงใช้กันอยู่ทุกวันนี้ เปนดังพรรณาในหนังสือที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลบุญราษีทักษิณานุปทาน ซึ่งพระยาศรีราชอักษรได้บำเพ็ญสนองคุณมารดาด้วยความกตัญญูกตะเวที ทั้งได้พิมพ์ลัทธิธรรมเนียมภาคที่ ๒ นี้ให้แพร่หลายด้วย

ดำรงราชานุภาพ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๒

สารบาน

ประเพณีเลี้ยงลูก

พระยาราชวรานุกูล (อ่วม) เรียบเรียง

ธรรมดาบิดามารดากับบุตร ก็เปนธรรมเนียมของปุถุชนทั่วโลก ย่อมมีความกรุณาอุปถัมภ์แลสั่งสอนจะให้เปนคุณประโยชน์แก่บุตรของตนนั้นสืบมาทุกรูปทุกนาม จะพรรณาให้กว้างขวางโดยเลอียดก็จะยืดยาวไป ทรายแก่ใจของปุถุชนทั้งปวงอยู่แล้ว

จะขอกล่าวความโดยโวหาร แลได้ถามท่านผู้รู้พระบรมพุทโธวาทมาเรียบเรียงลงไว้พอเปนสังเขป ตามบาฬีอังคุตระนิกายติกกะนิบาตว่า ตโย เม ภิกฺขเว ปุตฺตาสํวิชฺชมานา โลกสฺมึ กตเม ตโย อภิชาโต อนุชาโต อวชาโต จาติ ความว่าบุตรมี ๓ จำพวก คือ อภิชาตบุตรจำพวก ๑ อนุชาตบุตรจำพวก ๑ อวชาตบุตรจำพวก ๑ เปน ๓ จำพวกดังนี้ อภิชาตบุตรนั้น คือบุตรชายบุตรหญิงก็ดี มีน้ำใจตั้งอยู่ในถ้อยคำบิดามารดาสั่งสอน แลมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด จะร่ำเรียนวิชาการต่าง ๆ ฤๅคิดทำการสิ่งใดก็ว่องไวเฉียบแหลมยิ่งเกินบิดามารดา จะมียศศักดานุภาพทรัพย์สมบัติก็ยิ่งกว่าบิดามารดา บุตรจำพวกนี้ได้ชื่อว่าอภิชาตบุตร อนุชาตบุตรนั้น มีน้ำใจตั้งอยู่ในถ้อยคำบิดามารดาสั่งสอนบ้าง ประพฤติการที่ชอบประกอบคำบิดามารดาสั่งสอนบ้าง มีสติปัญญาเล่าเรียนวิชาทำการสิ่งใด ๆ ฤๅประกอบไปด้วยยศแลสมบัติ ก็ไม่ยิ่งไม่ต่ำกว่าบิดามารดานัก พอเสมอตามตระกูล

บิดามารดา บุตรดังนี้ได้ชื่อว่าอนุชาตบุตร อวชาตบุตรนั้น มิได้ตั้งอยู่ในถ้อยคำบิดามารดาสั่งสอน ประพฤติการสิ่งซึ่งมิชอบ คบเพื่อนเสพสุราประกอบการทุจริตต่าง ๆ มีความประพฤติต่ำเลวทรามกว่าบิดามารดา จะคิดทำการสิ่งใดก็ไม่เปนคุณประโยชน์ไม่เปนที่ชอบใจแห่งบิดามารดา แลวงษาคณาญาติ ชักให้ตระกูลบิดามารดาต่ำถอยลงด้วย บุตรอย่างนี้ได้ชื่อว่าอวชาตบุตร ก็แลบุตรทั้ง ๓ จำพวกดังกล่าวมานี้ จะมาบังเกิดในสำนักบิดามารดาตระกูลใด บิดามารดาก็ย่อมมีความสิเนหาอุปถัมภ์สั่งสอนบุตรทั้ง ๓ จำพวก ให้ประพฤติการตามตระกูลเสมอกัน หากอุปนิไสยของบุตรผิดกัน จึงแตกต่างไปเปน ๓ จำพวก ดังกล่าวมา

เมื่อบิดามารดาทราบว่าบุตรมาปฏิสนธิในครรภ์มารดาแล้วก็มีความยินดี ตั้งใจทนุบำรุงรักษาบุตรในครรภ์ตามสมควรแก่ความสามารถของบิดามารดา มารดานั้นแม้อยากจะบริโภคอาหารที่เผ็ดร้อนเปนของที่ชอบใจก็สู้อดงดเว้นไม่บริโภค เมื่อจะนั่งนอนเดินไปมาก็ระวังรักษากายเพื่อจะมิให้บุตรในครรภ์ป่วยเจ็บเปนอันตรายด้วยเหตุต่าง ๆ ฝ่ายบิดาก็หาหมอมาประกอบยาให้มารดาบุตรนั้นรับประทาน เพื่อจะได้รักษาบุตรในครรภ์ให้มีความศุขสบายเจริญไวยวัฒนาขึ้น จนครรภ์มารดาถ้วนกำหนดจวนจะคลอดบุตรแล้ว จึงหาหมอพยุงครรภ์หมอยาหมอนวดมาประจำรักษาครรภ์มารดาอยู่ เผื่อจะเจ็บครรภ์ฤๅจะขัดขวางประการใด จะได้แก้ไขให้ทันท่วงที มารดาต้องทนทุกขเวทนารักษาครรภ์บุตรนั้นมาได้ความลำบากถึง ๙ เดือน ๑๐ เดือน.

ครั้นถึงฤกษ์งามยามดีบุตรคลอดพ้นจากครรภ์มารดา บางทีขัดขวางทนทุกขเวทนาต่าง ๆ กัน บางทีจนถึงมารดานั้นตายก็มี ถ้าบุตรคลอดจากครรภ์มารดาโดยสดวกแล้ว บิดามารดาก็มีความโสมนัศจัดการเลี้ยงดูโดยประเพณีที่นับถือ เปนคติสืบกันมาตั้งต้นแต่หาสมุดดินสอมาจดหมายฤกษ์ยามวันคืนเดือนปีบุตรไว้ เพื่อจะได้ให้โหรดูชตาราษีบุตรให้ถูกต้องตามตำรา ส่วนหมอพยุงครรภ์ก็รับเอาบุตรมาเอานิ้วมือควักโลหิตในปากบุตรนั้นออก แล้วเอาน้ำผึ้งทองคำเปลวกวาดที่ต้นลิ้น เพื่อจะมิให้ทารกนั้นมีโรคป่วยเจ็บตานทรางต่าง ๆ ถ้าหมอพยุงครรภ์ควักโลหิตในปากทารกนั้นออกไม่หมด ฤๅไม่ได้ควักออกแล้ว ก็ถือว่าทารกนั้นมักจะมีโรคป่วยเจ็บตานทรางต่าง ๆ แลน้ำผึ้งทองคำเปลวนั้นบิดามารดาหาเตรียมไว้ ก็ได้กวาด ถ้าไม่มีก็หาได้กวาดไม่ หมอก็เอาบุตรนั้นมาตัดสายอุทรที่ติดอยู่กับรก วิธีที่ตัดสายอุทรนั้น ต้องไว้สายยาวเสมอกับเข่าทารกนั้น แล้วเอาด้ายดิบที่ย้อมครามผูกคาดสายอุทรที่จะตัดให้แน่น ปราถนาจะไม่ให้เลือดลมเดินได้ เมื่อจะตัดสายอุทรนั้นเอาก้อนดินที่แขง รองสายอุทรไว้จำเภาะให้เอาผิวไม้รวกตัดสายอุทรนอกกายที่ผูกคาดไว้ แลรกที่ตัดขาดออกแล้วต้องล้างน้ำให้หมดจด ใส่หม้อตาลเอาเกลือใส่ทับรกไว้ขนปากหม้อ ซึ่งเอารกล้างน้ำให้หมดจดนั้น เพราะปราถนาจะกันไม่ให้บุตรป่วยเจ็บเปนพุพองเปื่อยพังได้ แล้วหมอพยุงครรภ์จึงได้รับเอาบุตรไปอาบน้ำ ชำระกายให้หมดมลทิน ปูเบาะแลผ้าในกระด้งยกบุตรลงวาง ถ้าบุตรเปนชายบิดาแลญาติก็เอาสมุดดินสอวางไว้ใน

กระด้งข้างเบาะ ถ้าบุตรเปนหญิงก็เอาเข็มด้ายใส่ลงไว้ ความประสงค์ของบิดามารดา เพื่อจะให้บุตรชายบุตรหญิงรู้วิชาในการหนังสือแลการเย็บย้กร้อย แล้วหมอพยงครรภ์มิลัทธิ ยกกระด้งที่รองบุตรนั้นขึ้นร่อนออกวาจาว่าสามวันลูกผีสี่วันลูกคน ลูกของใคร ๆ มารับเอาเน้อ แล้วทิ้งกระด้งลงกับพื้นเรือนเบา ๆ พอให้บุตรที่นอนในกระด้งตกใจสดุ้งร้องดังขึ้น แต่หมอยกกระด้งรองบุตรขึ้นร่อนแล้วทิ้งลงออกวาจาดังกล่าวมาแล้วนั้นถึง ๓ ครั้ง บางทีบิดาบ้าง ญาติผู้ใหญ่ซึ่งมีอายุบ้างออกวาจาว่า "ลูกของข้าเอง" หมอจึงได้ส่งกระด้งรองทารกนั้นให้ท่านผู้รับก็วางลงไว้ในที่สมควรใกล้มารดา ฝ่ายข้างมารดานั้น บุตรคลอดออกจากครรภ์แล้ว ก็รับประทานน้ำส้มมะขามเปียกกับเกลือก่อนนอนไฟอยู่ด้วยเตาเชิงกรานมีพื้น ๓ ดุ้นอยู่ ๓ วัน แล้วบิดาแลญาติจึงหาวันดีทอดเตาไฟใหญ่ เมื่อจะทอดเตาไฟนั้น มีหมอทำน้ำมนต์ธรณีสารประพรมเตาไฟ เศกเข้าสารกับเกลือเคี้ยวพ่นหลังพ่นท้องผู้ที่จะอยู่ไฟ แลพ่นเตาไฟด้วยเรียกว่าดับพิศม์ไฟ มีธูปเทียนเข้าตอกดอกไม้หมากพลูกะทงเล็ก ๆ ใส่กุ้งพล่าปลายำวาง ๔ มุมเตาไฟ แล้วมารดาต้องกราบไหว้เตาไฟ รฦกถึงคุณพระเพลิงพระพายพระธรณีพระคงคาเปนที่พึ่ง หมอเศกขมิ้นกะปูนทาหลังทาท้อง แล้วจึงขึ้นอยู่บนกระดาน รับประทานยาแก้โลหิตเช้าเย็นกว่าจะออกไฟ แต่การที่นอนไฟนั้นลางทีนอนอยู่ครบเดือนบ้าง ไม่ครบเดือนบ้าง สุดแต่จะอยู่ได้ไม่ได้ หม้อตาลที่ใส่รกนั้นต้องวางไว้ริมเตาไฟด้วย เพราะจะให้สายอุทรบุตรแห้งเร็ว ครั้นสายอุทรบุตรนั้นหลุดแล้ว หมอจึงเอาใบพลูสดลน

ควันไฟใต้เสม็ดให้ร้อนพอประมาณ มาทาบกับสดือบุตร โรยผงกินสอพองบ้าง พิมเสนบ้าง แล้วเอาผลมะกรูดลนควันไฟใต้เสม็ดมาคลึงท้องบุตรปราถนาจะให้สดือแห้งเร็ว แลให้เนื้อที่ท้องทารกนั้นหนาจะไม่ได้ปวดท้อง

เมื่อบุตรนอนอยู่ในกระด้งครบ ๓ วันนั้น บิดามารดาให้ญาติแลคนใช้ทำบายศรีปากชาม ทำขวัญแล้วยกบุตรขึ้นจากกระด้งขึ้นนอนเปลตามธรรมเนียมมา ที่บิดามารดาบริบูรณ์ก็จัดหาพี่เลี้ยงแม่นมเลี้ยงดูรักษาบุตรตามสมควร ที่บิดามารดาขัดสนยากจนก็อุปถัมภ์เลี้ยงดูบุตรไปตามกำลัง ครั้นบุตรมีอายุครบเดือน กำหนดจะโกนผมไฟแล้วบิดามารดาจึงได้บอกกล่าวญาติพี่น้องมาช่วยในการมงคลโกนผมไฟ มีบายศรีทำขวัญเลี้ยงดูกันตามประเพณี ผู้ที่มาช่วยมีเงินแลสิ่งของมาทำขวัญให้กับบุตรนั้น ตามวงษ์ตระกูลมากแลน้อย ที่เปนคนขัดสนอนาถา ก็เอาแต่ด้ายดิบมาผูกข้อมือบุตรเรียกมิ่งขวัญโกนผมไฟบุตรไปตามจน เมื่อมารดาออกจากนอนไฟแล้ว ก็หาผู้รู้ตำราวิธีที่จะฝังรกบุตรนั้น ที่ต้นไม้ใหญ่ที่ทิศใดทิศหนึ่ง มีกำหนดหลุมฤกแลต้นเปนสำคัญ เพื่อจะให้บุตรนั้นมีความเจริญสืบไป บางคนก็หาได้ทำตามตำราไม่ ทิ้งหม้อรกฝังไปก็มีโดยมาก

เมื่อบุตรมีอายุเจริญขึ้นสมควรที่จะไว้ผมจุกผมเปีย อย่างไร บิดามารดาก็หาวันดีไว้ผมจุกผมเปียให้บุตรตามประเพณี ฤๅมิได้ไว้ผมจุกผมเปียให้แก่บุตรให้โกนผมเสียทีเดียวประสงค์จะให้สอาดก็มีบ้าง ถ้าบุตรป่วยเจ็บลงประการใดบิดามารดามีความร้อนใจเปนอย่างยิ่ง ไม่เปน

อันที่จะนอนที่จะบริโภคอาหาร หาหมอมารักษาพยาบาลกว่าบุตรจะหายป่วย ต้องเสียเงินขวัญเข้าค่ายาอยู่เนือง ๆ ครั้นบุตรมีอายุเจริญขึ้นไปโดยสมควรที่จะหาเครื่องตกแต่งต่าง ๆ ให้แก่บุตรแล้ว บิดามารดาก็หาทองคำทำรูปพรรณประดับเพ็ชรพลอยต่าง ๆ เปนเครื่องแต่งตัวให้แก่บุตรตามสมควร ถ้าบุตรชายมีอายุสมควรที่จะสั่งสอนให้ประพฤติที่ชอบด้วยประเทศบ้านเมืองประการใด บิดามารดาก็ควรจะตั้งใจสั่งสอนบุตรนั้นให้อยู่ในอำนาจของบิดามารดา เปนต้นว่า ให้บุตรเล่าเรียนรู้ธรรมวินัยพุทโธวาท บวชเปนสามเณรภิกขุปฏิบัติตามวินัยสิกขาบทฝ่ายคันถธุระวิปัสนาธุระดังนี้เปนที่ประเสริฐอย่างยิ่ง ถ้าจะประกอบการตามโลกีย์แล้ว ก็ให้เล่าเรียนรู้หนังสือเลขลูกคิดประกอบกันศึกษาในทางเสมียนแบบอย่างทางราชการฝ่ายทหารพลเรือน ฤๅเปนเสมียนตระลาการดูพระราชกำหนดกฎหมาย ทางพิจารณาตัดสินคดีความฝึกหัดการช่างต่าง ๆ ให้ชำนาญรู้ได้จริง ๆ ถ้าเปนบุตรหญิง บิดามารดาก็ตั้งใจสั่งสอนบุตรให้รู้หนังสือ แล้วประกอบการให้ดูแลรวบรวมทรัพย์สมบัติในบ้านเรือนโดยเลอียดทั่วไป ฝึกหัดเปนช่างปักช่างเย็บช่างร้อย ช่างทำเครื่องคาวหวาน ฤๅให้บุตรชายบุตรหญิงประพฤติการทำมาหากิน เลี้ยงชีพตามเพศตระกูลบิดามารดา ในประเทศนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยประสงค์จะให้เปนคุณประโยชน์แก่บุตรแลธิดา

ปุถุชนที่มักประพฤติการเปนพาลทุจริต เช่นคบเพื่อนเปนพาลกินสุราสูบยาฝิ่นเล่นเบี้ยโปการพนันต่าง ๆ แลฉกลักตีชิงวิ่งราวปล้นสดมทรัพย์สมบัติของท่านผู้อื่นนั้น เพราะไม่ประพฤติการตามความประสงค์

ของบิดามารดาที่เลี้ยงดูมา ที่จะเปนเพราะบิดามารดาไม่ปราถนาจะให้ลูกดีนั้นหาไม่ แต่บางทีก็เปนเพราะบิดามารดาเลินเล่อไม่ระวังดูแลตามสมควร บุตรจึ่งได้พากันเปนพาลทุจริตไปต่าง ๆ ถ้าบิดามารดามีความอุสาหะกดขี่สั่งสอนบุตรให้อยู่ในอำนาจบิดามารดา ให้บุตรชายบุตรหญิงเล่าเรียนรู้วิชาประพฤติการทำมาหากินที่ชอบตามประเทศบ้านเมืองดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว บุตรนั้นก็คงจะไม่ใคร่ประพฤติการเปนพาลทุจริตได้ ถ้าจะเปนไปบ้างก็คงจะเบาบางน้อยลง การที่จะป้องกันมิให้บุตรชายบุตรหญิงประพฤติการเปนพาลทุจริตไปโดยมาก จะเอาสิ่งอันใดมาแก้ไขกดขี่ให้บุตรประพฤติการแต่ที่ชอบได้ ก็ต้องอาไศรยอำนาจแห่งบิดามารดาฤาอาจารย์ ที่สั่งสอนนั้นข่มขืนน้ำใจบุตรไว้ ตั้งแต่เมื่อเจริญไวยขึ้นมาได้ ๕ ปี ๖ ปี ๗ ปีตลอดไป อย่าให้บุตรประพฤติในทางพาลทุจริตได้ ถ้าบิดามารดาละเลยตามใจให้บุตรนั้นประพฤติการทุจริตซึ่งไม่เปนประโยชน์แล้ว ภายหลังบุตรนั้นมีความเจริญเกินที่บิดามารดาจะสั่งสอนแล้ว บิดามารดาจะกลับมากดขี่สั่งสอนให้บุตรกลับมาประพฤติการสิ่งที่ชอบนั้นโดยยาก จะต้องถึงอำนาจบ้านเมืองบังคับกดขี่ไปตามกฎหมาย บิดามารดาก็คงจะได้ความเดือดร้อนแม้อย่างต่ำก็ได้ความโทมนัศแก่บิดามารดาญาตินั้นโดยมาก

เมื่ออายุบุตรเจริญได้ ๑๑ ปี ๑๓ ปีบ้าง บิดามารดาจึงทำการตัดจุกบุตรเปนการมงคลใหญ่อีกครั้งหนึ่ง แต่บุตรหญิงนั้นมักทำการมงคลตัดจุกเสียแต่ในอายุ ๑๑ ปีโดยมาก หาเหมือนบุตรชายไม่ เพราะหญิงมีลักษณร่างกายเจริญวัฒนาเร็วกว่าบุตรชาย ถ้าบุตรชายเมื่ออายุ

ได้ ๗–๘ ปี ๙–๑๐ ปีขึ้นไป สมควรที่จะศึกษาเล่าเรียนศิลปสาตรวิชาประการใด บิดามารดาก็ส่งบุตรไปอยู่วัดบวชเปนสามเณรบ้างเปนลูกศิษย์วัดบ้าง ฤๅส่งโรงเรียนที่มีอาจารย์สั่งสอน ให้บุตรนั้นเล่าเรียนหนังสือหัดวิชาตามสติปัญญาจนอายุนับปีเดือนบริบูรณ์เต็ม ๒๐ ปีแล้ว บิดามารดาก็จัดหาผ้าไตรเครื่องอัฐบริขารแลสิ่งของไทยทาน ซึ่งจะถวายพระอุปัชฌาย์คู่สวดอันดับ กำหนดวันคืน มีธูปเทียนไปลาท่านผู้ใหญ่ในวงษ์ญาติพี่น้อง มาประชุมณบ้านเรือนทำขวัญเวียนเทียนให้บุตรซึ่งจะบวชเรียกว่าเจ้านาค ครั้นเวลาเช้าบิดามารดาวงษาคณาญาติพร้อมกันแห่นาคไปวัด แต่บิดามารดานั้นต้องจูงมือบุตรเข้าไปในพระอุโบสถเปนธรรมเนียมมาแต่โบราณ เพราะเปนการศรัทธาเชื่อถือคุณพระรัตนไตรย ให้บุตรอุปสมบทในพระบวรพุทธสาสนาเปนการกุศลอย่างอุกฤษฐ์ การบวชนาคนี้มีแจ้งอยู่ในหนังสือวชิรญาณ เล่ม ๔ น่า ๑๘ นั้นแล้ว[๑]

ครั้นบุตรอุปสมบทเปนภิกษุอยู่วัดตลอดไป บิดามารดาก็เปนธุระจัดสำรับคาวหวานติดตามไปส่งเช้าส่งเพนไม่ให้บุตรอดอยากได้ ครั้นบุตรนั้นละเพศบรรพชิตเปนฆราวาศแล้ว สมควรจะตกแต่งให้มีภรรยาฤๅบุตรหญิงอายุได้ ๑๕ ปี ๑๖ ปี ๑๗ ปีขึ้นไป มีผู้มากล่าวสู่ขอไปเปนภรรยาก็ดี บิดามารดาเห็นดีสมควรที่จะให้บุตรมีสามีภริยาได้ ก็ประชุมปฤกษาญาติทำการมงคลใหญ่ ให้บุตรชายบุตรหญิงมีสามีภริยาแบ่งปันเงินทองทรัพย์สิ่งของต่าง ๆ แก่บุตรตามมากแลน้อย มี

---

๑ คือที่กรมพระสมมตอมรพันธุ์ทรงพระนิพนธ์ ที่คัดมาพิมพ์ต่อตอนนี้ไป

แจ้งอยู่ในเรื่องทำการวิวาหมงคลซึ่งจะมีต่อไปภายหลังนั้นแล้ว ถ้าบุตรชายหญิงซึ่งบิดามารดาตกแต่งให้มีสามีภริยาออกจากบิดามารดาไปทำมาหาบริโภคตามกำลังตนเองแล้ว ถ้ามีความเจริญประกอบด้วยยศศักดิทรัพย์สินบริบูรณ์ บิดามารดาก็มีความยินดีชื่นชมโสมนัศในบุตรนั้นเปนอันมาก ถ้าบุตรมีความทุกข์ร้อนคับแค้นอนาถาลงด้วยเหตุต่าง ๆ บิดามารดาก็มีความโทมนัศเสียใจด้วย ถึงโดยบุตรจะชั่วช้าประพฤติแต่การทุจริต ไม่อยู่ในถ้อยคำสั่งสอนเปนที่โกรธเคืองของบิดามารดาก็ดี บิดามารดาก็เสียไม่ได้ต้องเกื้อหนุนสั่งสอนสงเคราะห์แก่บุตรต่อไปตามกำลัง ซึ่งบิดามารดามีความเมตตากรุณาอุปถัมภ์สั่งสอนบุตรชายบุตรหญิงนั้นเปนการไม่รู้สิ้นสุดลงได้ ต่อเมื่อใดบิดามารดาฤๅบุตรดับขันธ์ไปสู่ปรโลกย์ฝ่ายหนึ่งแล้ว การอุปถัมภ์แลการสงเคราะห์สั่งสอนบุตรนั้นจึงจะขาดไม่มีต่อไปได้ ถึงดังนั้นก็ยังมีความกรุณาเมตตารฦกถึงบุตรด้วยความอาไลยอยู่เนือง ๆ ถ้าบุตรนั้นได้ชื่อว่าอภิชาตบุตรอนุชาตบุตรแล้ว บิดามารดาก็มีความเสน่หารักใคร่มากจะมีทรัพย์สมบัติศฤงฆารบริวารมากน้อยเท่าใด ก็เต็มใจที่จะยกให้แก่บุตรไม่มีความรังเกียจทุกประการ เรียบเรียงความเรื่องบิดามารดากับบุตร มีความอุปถัมภ์บำรุงรักษาสั่งสอนกันมาพอเปนสังเขปเพียงนี้ ฯ

ประเพณีบวชนาค

กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงเรียบเรียง

การบวชนาคนี้เปนของมีมาช้านาน เนื่องมาจากพุทธกาล เปนกิจฝ่ายพระพุทธสาสนา แลการที่เรียกว่านาคนี้ เมื่อจะคิดค้นดูว่ามาจากอะไร เหตุใดจึงเรียกว่านาค ก็จะสันนิฐานได้สองอย่าง ๆ หนึ่งมีนิทานเล่า ๆ กันมาอ้างว่าเปนคำเทศนาว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่นั้น มีพระยานาคแปลงเปนมนุษย์ มาปลอมบวชเปนภิกษุในพระพุทธสาสนา แลวิไสยนาคนั้นถึงจะแปลงตัวเปนอะไร ๆ ก็ดี ถ้าเวลานอนหลับแล้ว ร่างกายกลับเปนนาคตามเพศเดิม แลพระยานาคที่มาปลอมบวชนี้ เวลานอนหลับก็กลับกลายเปนนาคไป แต่หามีผู้ใดเห็นไม่ จึงได้บวชอยู่ช้านาน อยู่มาวันหนึ่งเวลาพระยานาคที่ปลอมบวชนั้น นอนหลับกายกลับเปนนาคตามธรรมดา มีพระภิกษุไปเห็นเข้า จึงนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ครั้นพระภิกษุที่เปนนาคนั้นมาเฝ้า จึงรับสั่งถาม ภิกษุนั้นก็กราบทูลตามความจริงว่าตนเปนนาค มีศรัทธาอยากจะบวชจึงได้แปลงเปนมนุษย์มาบวช พระพุทธเจ้าดำรัสว่าสัตว์ดิรัจฉานใช่วิไสยที่จะบวชในพระสาสนา ดำรัสดังนี้แล้ว ก็โปรดให้พระภิกษุนั้น ออกจากเพศบรรพชิตกลับเปนนาคตามเดิม พระยานาคมีความอาไลยมากจึงกราบทูลว่า ถึงจะไม่ได้บวชอยู่ต่อไปก็ตามแต่วาศนา แต่ขอฝากชื่อไว้ ถ้าผู้ใดจะบวช

แล้วขอให้เรียกชื่อว่านาคเสียก่อนให้เสมอไป พระพุทธเจ้าทรงรับตามคำพระยานาคแล้ว พระยานาคก็กลับไปยังพิภพของตน ตั้งแต่นั้นมาพระพุทธเจ้าจึงได้ตั้งธรรมเนียมไว้ ว่าถ้าผู้ใดจะบวชให้ชื่อนาคเสียก่อนแล้วจึงบวช จึงเปนธรรมเนียมเรียกผู้ที่จะบวชว่านาคสืบมาจนบัดนี้ แลนิทานนี้เปนแต่เล่ากันมาว่าเปนคำเทศนา แต่ตัวข้าพเจ้าเองไม่เคยได้ฟังพระเทศน์ แลไม่เคยได้เห็นหนังสือในเรื่องนี้เลย มีเรื่องที่คล้ายคลึงอยู่เรื่องหนึ่ง แต่นิทานเอรกปัตนาคที่มีในธรรมบท เปนเรื่องว่าด้วยพระยานาคศรัทธาในพระพุทธสาสนา แต่ความก็ไม่เหมือนกันไม่ถึงกับมาบวช เปนแต่ถึงสรณเท่านั้น แต่เพราะเหตุที่ข้าพเจ้าเปนผู้สดับธรรมเทศนาน้อยจึงไม่เคยได้ฟังพระเทศน์ในเรื่องนี้ แลเปนผู้ดูหนังสือน้อย จึงไม่พบนิทานเรื่องนี้ ฤๅอย่างไรก็ไม่ทราบ

อีกอย่างหนึ่งในตำราบวชนาค ยกอุทาหรณ์ที่จะสวดญัตินั้นให้คำว่านาโคคือนาค เปนชื่อผู้บวช จะคิดไปว่าเปนด้วยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ใช้อย่างนี้ตามคำพระยานาคทูลขอไว้ ก็จะคิดไปได้ แต่เห็นว่าในวิธีบรรพชาอุปสัมปทา ที่มีในคัมภีร์มหาวรรคนั้น ก็หามีนาโคไม่ จึงเห็นว่าจะเปนท่านพระเถระองค์ใดองค์หนึ่งตั้งตำราขึ้นไว้ สำหรับท่องบ่นโดยง่าย ที่วางชื่อว่านาโคนั้นก็โดยขึ้นปากเจนใจในชื่อนั้น ฤๅอาไศรยเหตุใดเหตุหนึ่ง แต่คงจะไม่ใช่เรื่องพระยานาคปลอมบวช เมื่อวางเปนตำราไว้แล้วก็เปนแบบเรียกกันสืบมา การที่เรียกคนที่จะบวชว่านาค อาไศรยเหตุสองอย่างเช่นว่ามานี้

จะกล่าวถึงความประสงค์ ของการที่บวชนาคต่อไป ความประสงค์เดิมเมื่อแรกเกิดการบวชขึ้นแต่ครั้งพระพุทธเจ้านั้น ก็ประสงค์เพื่อจะกระทำให้ถึงพระอรหัตผลพ้นจากกองกิเลศกองทุกข์ทั้งปวง คือเมื่อบวชแล้วก็ต้องสำรวมศีลมละกิเลศหยาบ แลเจริญสมาธิมละนิวรณ์ห้า เกิดปัญญาได้บรรลุมรรคผลจนถึงที่สุดกิจของการบวชคือพระอรหัต ส่วนผู้ที่พยายามไปไม่สมประสงค์สิ้นอุสาหทำไปไม่ตลอดก็สึกออกมาเสียก็มี ครั้นพุทธกาลล่วงมานานผู้ที่จะพยายามให้ถึงที่สุดกิจบรรพชิตนั้นก็ไม่ใคร่มี แลผู้ที่จะรู้ที่สุดกิจแห่งบรรพชิตนั้นก็น้อยลง ก็เห็นแต่ผลอย่างต่ำ ๆ ลงมา ผู้ที่สันดานดีก็เห็นว่าการบวชเปนการสงบระงับกายวาจาใจ ปราศจากความกังวลเดือดร้อนรำคาญ ไม่ต้องรับภาระอันหนัก ก็บวชอยู่ได้โดยมาก เมื่อศึกษาเล่าเรียนพุทธวจนะก็ได้ทราบธรรมแล้วแลปฏิบัติให้เกิดผลแก่ตน โดยประการต่าง ๆ ตามสมควร ฝ่ายผู้ที่สันดานหยาบเห็นว่าบวชอยู่ไม่ต้องทำการงาน ประกอบด้วยลาภสักการโลกามิศก็บวชอยู่ได้โดยมากเหมือนกัน แลเมื่อสืบมาอีกชั้นหนึ่งนั้น รู้ตื้น ๆ แต่เพียงว่าบวชได้บุญ เมื่อมีศรัทธาอยากได้บุญก็บวชแล้วแลประพฤติตนตามธรรมวินัย บางพวกก็ไม่มีศรัทธา แต่ขัดบิดามารดาญาติพี่น้องไม่ได้ ก็บวชไปตามธรรมเนียม บางทีก็ประพฤติดี บางทีก็ประพฤติชั่ว ตามสันดานแลอัธยาไศรยของคน

การบวชนาคนั้น ผู้ที่จะบวชจะมีความประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งถึงมิใช่ประสงค์พระอรหัตผลก็ดี ถ้าจิตรเปนกุศลจิตรประกอบด้วย

ศรัทธาแล้ว เมื่อบวชเข้าคงจะประพฤติแต่การที่ดี แลปฏิบัติตามธรรมวินัย ก็จะได้รับผลตามสมควร ตั้งแต่อย่างสูงลงมาจนอย่างต่ำ คือเมื่อบวชเข้าแล้วก็จะได้เล่าเรียนธรรมวินัยพุทธวจนะยังเกิดความรู้ ความศรัทธาแก่กล้าขึ้น ก็จะได้บรรลุผลอย่างสูง คือโลกุตรธรรมได้บ้างดอกกระมัง ถ้าไม่บรรลุผลเช่นนั้นก็คงจะเปนผู้มั่นในพระรัตนไตรย ประพฤติกายวาจาใจเรียบร้อยละบาปบำเพ็ญบุญ สงบสงัดจากความเดือดร้อนรำคาญ ห่างจากความกังวลขุ่นข้องหมองใจ ถ้าไม่เช่นนั้นก็คงได้รู้ข้อธัมมะรู้จักบาปบุญคุณโทษ ถึงจะสึกหาออกมาก็คงจะเปนคนใจดีประพฤติดี ห่างจากความเปนพาลสันดานทุจริต แลได้รู้วิชาฝ่ายโลกีย์ คือ เลขหนังสือเปนต้น เปนทางเลี้ยงชีพโดยชอบธรรมสืบไป การที่บวชนี้ถึงแม้ว่าจะไม่ประสงค์ต่อพระอรหัตผลก็ดี ก็ยังเปนคุณเปนประโยชน์เปนอันมาก เพราะเปนหนทางที่จะได้รับผลอันดีโดยประการต่าง ๆ สูงแลต่ำมากแลน้อย ดังเช่นว่ามาแล้ว จะว่าไม่มีคุณนั้นไม่ถูกเลย แต่คนที่บวชเพื่อลาภสักการโลกามิศฤๅบวชด้วยความจำใจไม่มีศรัทธาเลยเหล่านี้ ได้ผลน้อยนักฤๅไม่มีผลเลย บางทีก็กลับเปนโทษไม่ควรจะสรรเสริญเลย ไม่นับว่าเปนความประสงค์ของการบวช เว้นแต่ผู้นั้นจะกลับมีศรัทธาประพฤติตนดีได้จึงกลับเปนคุณได้

วิธีที่บวชนั้น แต่เดิมเมื่อแรกเกิดขึ้นครั้งพระพุทธเจ้านั้นบวชด้วยเอหิภิกขุ แล้วต่อมาบวชด้วยรับสรณคมน์ ภายหลังบวชด้วยญัติจัตุตถกรรมซึ่งใช้ตลอดมาจนกาลบัดนี้ แต่การที่บวชกันอย่างไรในวิธีสามอย่างนี้ จะกล่าวในที่นี้ก็จะยืดยาวนัก

ขอกล่าวแต่พิธีฝ่ายชาวบ้าน ที่ใช้กันอยู่ในทุกวันนี้ คือ เมื่อแรกจะบวชนั้นผู้ที่จะบวชต้องมีดอกไม้ธูปเทียน เที่ยวขอลาญาติพี่น้องแลผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่งเปนที่พึ่งที่นับถือ นับว่าเปนการแสดงความเคารพนับถือ แล้วเริ่มการพิธีบวช คือก่อนวันที่จะบวชวันหนึ่งนั้นในเวลาเย็นมีการทำขวัญ ถ้าเปนเจ้านายจะทรงผนวชเรียกว่าเปนนาคหลวง มีการสมโภชในพระราชมณเฑียรสถานองค์ใดองค์หนึ่ง รุ่งขึ้นไปทรงผนวชในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีการแห่บ้างไม่แห่บ้าง บางทีข้าราชการโปรดให้บวชเปนการพิเศษเปนนาคหลวงก็มี การบวชนาคหลวงของดไว้

จะขอกล่าวแต่นาคราษฎร. การทำขวัญนั้นตัวผู้ที่จะบวชซึ่งเรียกว่าเจ้านาคนั้น โกนผม โกนหนวด แต่ในเวลาเย็นแล้วแต่งตัวนุ่งเยียรบับ สวมเสื้อครุยห่มเฉียงบ่าข้างหนึ่ง สอดแหวนคาดเข็มขัด มานั่งในเคหสถานที่จะทำขวัญ มีบายศรีแลแว่นเวียนเทียน พวกญาติพี่น้องมิตรสหายมานั่งล้อมพร้อมกัน ไตรบาตรแลเครื่องบริขารเครื่องสักการทั้งปวง ก็มาตั้งในที่ทำขวัญด้วย แล้วมีอาจารย์ ผู้มีเสียงอันไพเราะมาว่าทำขวัญเปนทำนอง เหมือนเทศนามหาชาติหลายลาหลายแหล่ เมื่อจบลาแล้วตีฆ้องหุ่ยโห่ แล้วว่าต่อไป

เมื่อจบแล้วเบิกแว่นเวียนเทียน ผู้ที่ว่าทำขวัญนั้นเบิกแว่นเองบ้าง พราหมณ์เบิกแว่นบ้าง ประโคมพิณพาทย์เวียนเทียนทำขวัญเจ้านาค ในเวลาเย็นวันทำขวัญนั้นบางแห่งก็มีกระบี่กระบองมวยปล้ำเปนการฉลองบ้างไม่มีบ้าง แลบางแห่งที่ไม่ทำขวัญเลยก็มีเปน

อันมาก ที่ไม่ทำเพราะความขัดสน ไม่สามารถจะทำการใหญ่ได้ก็มี ที่มีกำลังพอจะทำได้ แต่ไม่ชอบการเอิกเกริกไม่ทำก็มี ครั้นเวลารุ่งขึ้นเปนวันที่จะบวชนั้น ญาติพี่น้องฤาผู้เปนใหญ่ซึ่งเปนเจ้าของนาคนั้น จัดการที่จะแห่นาคไปวัด กระบวนแห่นั้นก็มีต่าง ๆ กันเหลือที่จะพรรณาให้เลอียดได้ จะยกตัวอย่างแต่ที่เห็นอยู่โดยชุกชุมนั้น คือมีแตรวงอย่างฝรั่ง แต่คนเป่าไม่ใคร่แต่งเปนทหาร แต่งตัวนุ่งผ้าสวมเสื้อโดยธรรมดาเสียมาก บางทีก็ไม่มีแตร แลของไทยธรรมที่จะถวายพระสงฆ์ต่าง ๆ นั้น ก็มักจะให้คนถือเดินสองแถวแห่ไป บางทีอย่างแขงแรงถึงกับถวายไตรพระที่นั่งหัตถบาศทั้งหมดใช้คนขี่ม้าถือไตรเรียงสองแถวดังนี้ก็มี แลมีพวกกระบี่กระบองมาก ๆ ตั้งเก้าคนสิบคนฤาสิบห้าคนสิบหกคน ถือกระบองควงทำท่าทางต่าง ๆ ตามแต่จะสำแดงฤทธิไปได้ในเวลาเดินกระบวนแห่ไปนั้น แลยังมีเครื่องเล่นสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งการแห่นาคจะเว้นไม่ได้เลย ถึงแม้ว่าเปนการแห่อย่างเลวที่สุด จะไม่มีเครื่องแห่อย่างอื่นเลย ก็คงยังมีสิ่งนั้นอยู่สิ่งหนึ่งไม่ขาดไปได้เลย สิ่งที่สำคัญที่ว่านี้คือเถิดเทิง พวกเถิดเทิงนั้นมีกลองยาวสามใบฤาสี่ใบ แลมีฉาบมีฆ้องกับมีคนตีกรับมาก ๆ คนตะพายกลองนั้นแต่งตัวตามปรกติบ้าง แต่งเปนตลกถึงเขียนหน้าเขียนตาก็มีบ้าง เวลาตีนั้นก็ทำท่าทางเปนตลกต่าง ๆ จะให้เปนการขบขันการประหลาด กลองนั้นตีด้วยมือบ้าง เอาศอกกระทุ้งบ้างบางทีสบท่าเหมาะอย่างอุกฤษฐเข้าลงนอนกลิ้งตีไป แล้วลุกขึ้นยืนตีต่อไปอีกก็มี เถิดเทิงนั้นมักอยู่ตรงหน้าเจ้านาค การแห่นาคนี้ถ้าไม่

มีเถิดเทิงแล้ว คนดูเกือบจะไม่รู้สึกว่าแห่นาค แลตัวเจ้านาคนั้น แต่งตัวนุ่งเยียรบับบ้างยกบ้าง สวมเสื้อครุยกับเนื้อ ๆ ชั้นเดียวบ้าง มีเสื้อซับในบ้าง คาดเข็มขัดสอดแหวนสวมชฎาพอกบ้าง ชฎาเปน ศีศะนาคบ้าง ตามแต่จะหาได้ อย่างต่ำที่สุดจนไม่มีอันใดสวมศีศะก็มี พาหนะที่ขี่ไปนั้นขี่ม้าเปนพื้น ขี่ม้าเทศบ้างรถบ้างเปนการพิเศษ ที่อย่าง เลวที่สุดเดินไปก็มี แลถ้าเจ้านาคขี่ม้าแล้ว ผ้าไตรแลบาตรที่จะ บวชนั้น ก็มีคนถือไปบนหลังม้าด้วย ผ้าไตรที่จะถวายพระอุปัชฌาย์ แลคู่สวดนั้น ก็ไปบนหลังม้าโดยชุกชุม ผ้าไตรแลบาตรที่ไปบนหลัง ม้าก็ดีตัวเจ้านาคก็ดีย่อมมีกลดกั้น กลดนั้นใช้พระกลดเจ้านายตาม แต่จะหาได้มากแลน้อย ถ้าหาได้อย่างน้อยที่สุดก็เพียงเจ้านาคกั้นคัน เดียวก็มี พระกลดเจ้านายนี้ โดยปรกติคนที่มิใช่เจ้าก็เปนข้อห้ามใช้ กันไม่ได้ แต่คนที่จะบวชนาคนี้กั้นได้ไม่มีข้อห้าม เทียนแลกรวย ที่จะถวายพระอุปัชฌาย์แลคู่สวดนั้น มักให้คนถือเดินน่าไตรแลบาตร บ้าง น่าเจ้านาคบ้าง ขึ้นม้าไปบ้าง คนถือนั้นถ้าอย่างดีใช้เด็กแต่งตัว มีเกี้ยวมีนวม ถ้าอย่างต่ำลงมาก็แต่งตัวตามธรรมดา ข้างหลังเจ้า นาคลงไป ก็มีเครื่องไทยธรรมที่จะถวายเจ้านาคเองบ้าง ถวายพระนั่ง หัตถบาศบ้าง พวกญาติพี่น้องมิตรสหายตามไปข้างหลังบ้าง ที่เปน คนมีวาศนาก็ขี่รถขี่ม้าตามไปข้างหลังบ้าง กระบวนแห่นั้นแห่ไปจาก บ้านไปยังวัดที่จะบวชนั้น แต่มักเดินอ้อมค้อมไปมาก ถึงทางที่ไปจาก บ้านถึงวัดเปนทางใกล้ก็ไม่เดินไปตามทางนั้น เพราะจะไม่ได้สำแดงการ ที่แห่ให้เปนการเอิกเกริก จึงต้องเดินอ้อมให้ทางแห่ยาวขึ้น เมื่อถึงวัด

แล้วเจ้านาคลงจากม้าเข้าไปในวัด พวกเถิดเทิงมายืนดีเถิดเทิงขวาง น่าเจ้านาคอยู่ไม่ให้เข้าวัด สมมุติกันว่าเปนพระยามารมาผจญ (บางที จะเห็นสำคัญของเถิดเทิง ตรงข้อนี้ จึ่งชอบมีในการบวชนาคก็เปนได้) เจ้านาคต้องให้เงินแก่พวกเถิดเทิงนั้น แล้วจึ่งปล่อยให้เข้าไป เมื่อ เข้าวัดแล้วบางแห่งก็มีทิ้งอัฐทิ้งเงินเป่นทานข้าง บางแห่งก็ไม่มี แล้ว เจ้านาคแต่งตัวลดเสื้อครุยลงเฉียงบ่า ถอดเครื่องสวมศีศะออก แล้ว ไปจุดธูปเทียนบูชาสีมาที่น่าพระอุโบสถ.

การที่บูชาสีมานี้จะหมายเอาความอย่างไร ตรองไม่เห็นความ แลไม่ได้เค้าว่ามูลเดิมจะมีมาอย่างไร เปนแต่ทำตามกันมา จะว่าบูชา พระรัตนไตรยก็ไม่แท้ เพราะส่วนที่บูชาพระรัตนไตรย ก็จะบูชาอีก ในพระอุโบสถนั้นแล้ว จะว่าบูชาพระภูมิเจ้าฤๅผีสางเทพารักษ์ก็ไม่ เปน เพราะเจ้านาคนับว่าเปนผู้ศรัทธาต่อพระรัตนไตรยแล้ว จะไป หาส่วนอื่นธุระอะไร จึ่งตกลงสันนิฐานว่าบูชาพระรัตนไตรยนั้นเอง เปนแต่ผิดที่เท่านั้น การที่บูชานี้ก็ไม่เป่นการเสียหายอันใด เป่นแต่ ให้ตั้งจิตรบูชาพระรัตนไตรยแล้ว ถึงจะบูชาที่ไหนก็นับว่าเปนอันบูชาได้ ถึงแม้ว่าจะไปบูชาในพระอุโบสถอีก จะเปนสองซ้ำไปก็ไม่เปนไร ยิ่ง บูชามากยิ่งดี ครั้นบูชาสีมาแล้ว บิดามารดาญาติพี่น้องจูงเจ้านาคเดิน ประทักษิณ เวียนรอบพระอุโบสถสามรอบบ้างรอบหนึ่งบ้าง แต่นาคหลวง ก็ไม่มีการบูชาสีมาแลไม่มีประทักษิณเลย เมื่อประทักษิณเสร็จแล้ว ผู้ที่จูงนั้นก็จูงเจ้านาคเข้าในพระอุโบสถ มีแตรสังข์พิณพาทย์กลองแขก

ประโคม แตรสังข์นี้ในการอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การหลวงแลไม่เนื่องด้วยพระรัตนไตรยแล้ว ย่อมเปนที่ห้ามไม่ให้ผู้ใดใช้ แลไม่มีของผู้ใดด้วย มีแต่ของหลวงแห่งเดียว แต่การบวชนาคนี้เกี่ยวด้วยพระรัตนไตรยจึงใช้ได้ไม่มีข้อห้าม แลการแห่นาคกับการประโคมแตรสังข์พิณพาทย์นี้ บางแห่งถึงเจ้าของนาคจะเปนผู้มีอำนาจแลทรัพย์สมบัติกำลังพาหนะมากที่ไม่ทำก็มี เปนแต่พาเจ้านาคไปวัดแล้วไปบวชกันเงียบ ๆ เหตุที่ไม่ทำนั้นเพราะเจ้าของนาคไม่ชอบการเอิกเกริกบ้าง บางทีท่านเจ้าอาวาศที่นาคจะไปบวชนั้น ไม่ชอบในการที่จะมีแห่แลประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ ถึงเจ้าของนาคจะชอบการเอิกเกริกก็ต้องผ่อนผันตามอัธยาไศรยของท่านเจ้าอาวาศ ไม่อาจที่จะมีการเอิกเกริกได้

เมื่อเจ้านาคเข้าในพระอุโบสถแล้ว ก็ไปจุดเทียนบูชาพระ เทียนที่บูชาพระนี้เปนของที่เสี่ยงทายกลาย ๆ อยู่ ว่าถ้าเจ้านาคปักเทียนตรงแล้วบวชทนอยู่ได้นาน ถ้าปักเทียนเอนแล้วบวชไม่ทน ยิ่งเอนมากยิ่งไม่ทนมาก การนี้ก็เปนแต่กล่าวกันสืบ ๆ มา ไม่เคยได้สอบสวน เมื่อบูชาพระแล้วมานั่งยังที่ควร พวกญาติพี่น้องแลมิตรสหายของเจ้านาคเอง ฤๅของผู้เปนเจ้าของนาค ก็เข้าไปประชุมพร้อมกันแน่นอยู่ในโบถ ถ้าเจ้าของนาคเปนผู้มีอำนาจมาก การที่นั่งลุกกันก็เปนการเรียบร้อย ถ้าเจ้าของนาคมีอำนาจน้อยก็มักจะโกลาหล คือพวกที่มาช่วยนั้นก็นั่งเรี่ยรายไม่เปนหมู่เปนเหล่า ยิ่งรวมกันหลายนาคหลายเจ้าของเข้า ก็ยิ่งวุ่นวายเกลื่อนกลุ่นปะปนกัน ทั้งศิษย์วัดก็เข้ามาพลุ่มพล่ามดูอยู่ในโบถ ถ้าวุ่นวายอื้ออึงกันนัก ท่านพระ

สงฆ์เจ้าอาวาศมักลุกขึ้นยืนดูกราดไปโดยรอบ เพื่อจะห้ามปรามให้เรียบร้อยมิให้วุ่นวาย เมื่อการนั่งลุกเปนที่ทางเรียบร้อยแล้ว ผู้เปนเจ้าของนาค จึ่งหยิบผ้าไตรส่งให้เจ้านาค ผ้าไตรที่จะบวชนั้นมักมีดอกไม้สดร้อย ผูกโครงไม้ตามรูปผ้าไตร มีอุบะห้อยรอบคลุมผ้าไตรอยู่ เมื่อจะส่งผ้าไตรให้เจ้านาคนั้น เอาดอกไม้ออกทิ้งเสีย เจ้านาคจึ่งถือเอาผ้าไตรนั้นเข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ขอบรรพชา วิธีขอนั้นตามลัทธิฝ่ายธรรมยุติกนิกายแลมหานิกาย คือมียืนวันทาบ้างไม่ได้ยืนบ้าง ทำนองนั้นขานอย่างไพเราะก็มี อย่างมคธก็มี ว่ากันเปนพูดตามธรรมดาก็มี ที่ขานได้เรียบร้อยก็มี ที่ประหม่าเสียงสั่นไปบ้างเสียงเบาไปบ้างก็มี มักประหม่ากันเสียมาก ด้วยเวลาพระสงฆ์ประชุมพร้อมกันย่อมมีสง่าน่าเปนที่เกรงขามมาก ถึงผู้ที่ขานนาคนั้นจะรู้แน่ว่าพระสงฆ์ไม่ทำอะไรเลย ในการที่จะพลั้งพลาดไปก็ดี ก็ยังมีความครั่นคร้ามสทกสเทินอยู่ด้วยอำนาจสง่าสงฆ์ บางทีผู้ที่บวชไม่ได้เรียนขานนาคเลย พระสงฆ์ต้องสอนให้ว่าไปทีละคำสองคำในเวลานั้นก็มี เมื่อขอบรรพชาแล้วออกมาห่มผ้า ถ้าเปนนาคหลวงราชบัณฑิตย์ห่มให้ ถ้าเปนนาคชาวบ้าน พวกพี่น้องพวกพ้องที่เคยบวชมาแล้วรู้จักวิธีนุ่งผ้าห่มผ้า ก็เข้าช่วยห่มให้โดยเรียบร้อยก็มี เจ้านาคห่มได้เองเพราะเคยบวชเปนสามเณรมาแต่ก่อน ฤๅเคยเห็นเคยสังเกตมาห่มได้โดยเรียบร้อยก็มี บางทีก็ห่มกันไม่ค่อยถูก คนที่ช่วยห่มทำแต่ท่าทางเปนคนเข้าใจในการห่มผ้า แต่เมื่อมาทำเข้าจริงก็ทำไม่ถูก เงอะงะงุ่มง่ามรุง ๆ รัง ๆ ไป จนพระสงฆ์ต้องลุกมาช่วย

ห่มก็มีโดยมาก เมื่อเวลาห่มผ้านั้นประโคมด้วย แต่ถ้าเปนนาคหลวงไม่ประโคม ครั้นห่มผ้าเสร็จแล้ว ก็เข้าไปขอศีลที่ท้ายอาศน์สงฆ์ ท่านผู้จะเปนกรรมวาจาออกมานั่งให้ศีล ครั้นรับศีลเสร็จแล้วเข้าไปขอนิสสัยต่อไป เมื่อจะขอนิสสัยนั้น เจ้าของนาคเอาบาตรประเคนให้ก่อน แล้วจึงถือเข้าไปขอนิสสัย ในบาตรนั้นมักจะมีญาติลอบเอาของบรรจุไว้ในนั้น คือเครื่องรางต่าง ๆ แลว่านไพล เมื่อบวชแล้วถือกันว่าเครื่องรางนั้น เปนของขลังขึ้นเหมือนหนึ่งได้ปลุกเศกส่วนว่านแลไพลนั้นก็เปนเหมือนหนึ่งไพลเศกว่านเศก ใช้มีคุณวุฒิแก้โรคภัยต่าง ๆ ตามแต่จะนัยถือกันไป เมื่อผู้จะบวชเข้าไปขอนิสสัยในท่ามกลางสงฆ์แล้ว พระอุปัชฌาย์แลพระกรรมวาจาให้ตะพายบาตร แล้วบอกบาตรแลจีวรแลไล่ออกมายืนห่างหัตถบาศแล้วท่านกรรมวาจาออกมาถาม กรรมวาจานั้นสวดองค์เดียวบ้างสององค์บ้าง นาคที่จะบวชนั้นสวดทีละองค์บ้างทีละคู่บ้าง ครั้นท่านกรรมวาจาออกมาถามนอกแล้วกลับเข้าไปในท่ามกลางสงฆ์แล้วสวดขึ้นแลเรียกผู้ที่จะบวชเข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ ผู้บวชเข้าไปขออุปสัมปทาแล้วพระกรรมวาจาสวดญัติจตุตถกรรมสำเร็จกิจอุปสัมปทา ในเมื่อเสร็จกิจอุปสัมปทานี้ ต้องดูเงาเหยียบชั้นฉายว่ากี่ชั้น เพราะพระพุทธเจ้าบัญญัติให้กำหนดวันเวลาที่บวชไว้สำหรับเมื่อเวลาพบเพื่อนพรหมจรรย์ จะได้รู้พรรษาอายุแก่อ่อน แต่ในกาลบัดนี้ใช้ดูนาฬิกาเสียมาก ที่ยังใช้ตามเดิมก็มี ที่ใช้ทั้งสองอย่างก็มี แล้วพระกรรมวาจาองค์หนึ่งบอกอนุสาสน์ ผู้ที่จะบวชกี่คนก็ฟังพร้อมกัน บอกอนุสาสน์

เสร็จแล้ว ผู้บวชถวายเครื่องสักการะแก่ท่านผู้บอกอนุสาสน์อีกครั้งหนึ่ง เครื่องสักการะนั้นมีเทียนอย่างหนึ่ง กรวยอย่างหนึ่งเปนประธาน แต่การที่ทำนั้นมีประเภทต่าง ๆ เหลือที่จะพรรณา จะว่าแต่ที่จำได้ ของนาคหลวงใช้เทียนสีผึ้งยืดทองทึบฐานไม้กลึง ของราษฎรมีเทียนสีผึ้งเล่มเล็ก ๆ บ้างเทียนไขบ้าง ๕–๖ เล่ม มัดเปนกำคาดลายกระดาษทองอังกฤษ มีฉัตรทองอังกฤษปักยอด ปักบนเชิงเทียนบ้างบนปากขวดบ้าง ที่ใช้เทียนล้วนก็มี ใช้ธูปกับเทียนก็มี ธูปนั้นเป่นธูปกระแจะ ใช้ประดับคาดลายทองอังกฤษเหมือนเทียน กรวยนั้นทำด้วยใบตอง เปนเหมือนหนึ่งกระทงเจิมมีฝาชีครอบทำด้วยใบตอง จีบเปนชั้น ๆ ทำนองเหมือนบายศรี ในกระทงนั้นมีเมี่ยงใบคำหนึ่ง

เมี่ยงอย่างที่ทำกันนี้เปนของสำหรับกินเปนอาหาร แต่ที่เอามาใช้ในที่นี้ดูไม่สำหรับกินเลยเพราะนิดเดียวเท่านั้น ประการหนึ่งเวลาที่บวช มักจะบวชเพนแล้วจึงเห็นว่าไม่เปนของควรกิน จะว่าเปนของบูชาก็ดูไม่น่าบูชาด้วยเมี่ยงเลย เมื่อใคร่ครวญดูถึงเหตุที่จะใช้เมี่ยงนี้ก็พอจะนึกเดาไปได้ คือวิธีนี้จะมาจากลาวก่อน ด้วยลาวข้างเชียงใหม่เขาใช้อมเมี่ยงกันทั้งเมือง เหมือนหนึ่งกินหมาก เขาจะใช้เมี่ยงอย่างนั้นถวายพระ เมี่ยงอย่างนั้นมีใบเมี่ยงหุ้มห่อขิงกระเทียมเกลือ เห็นว่าเปนยาวชีวิก กินในเวลาวิกาลได้ จึงมาใช้ถวายไม่ขัด แต่เมี่ยงที่เราใช้นั้น เมี่ยงมะพร้าวไม่เปนยาวชีวิกเลย พระฉันต้องเปนวิกาลโภชน์ ถ้าจะใช้ให้ถูกกับประเทศบ้านเมืองเราแล้ว ควรใช้หมากพลูเปนการสมควร

แลกรวยเมี่ยงนี้มีถ้วยแก้วรองเปนฐาน ต่อมาบัดนี้ทำวิจิตรขึ้น ไม่ใคร่ใช้ใบตอง ใช้กาบพลับพลึง บางทีก็ใช้ดอกลำเจียก เมี่ยงก็ไม่ใคร่มี กรวยอย่างนั้นนับว่าเปนกรวยอย่างหนึ่ง ยังกรวยดอกไม้อีกชนิดหนึ่ง คู่กันกับกรวยที่ว่ามาแล้ว ใช้ดอกมลิดอกพุทธิชาด ร้อยเปนพวงมาไลยเถา ๕ ชั้นบ้าง ๓ ชั้นบ้างซ้อน ๆ กันแล้วมียอดพุ่มข้างปลาย มีถ้วยแก้วรองเปนฐาน กรวยดอกไม้นี้ก็ใช้กันโดยมาก สักการะเหล่านี้มีลักษณดังว่ามาแล้ว จะรวมจัดเปนประเภทก็ลงในสี่อย่าง คือเทียนอย่างหนึ่ง ธูปอย่างหนึ่ง กรวยสองอย่าง บางทีมีทั้งสี่อย่าง บางทีมีสามอย่าง คือยกธูปฤๅกรวยอย่างใดอย่างหนึ่งเสีย บางทีมีสองอย่าง ยกธูปกับกรวยเสียอย่างหนึ่ง เวลาที่จะถวายนั้นเปนสี่ครั้ง คือเมื่อขอบรรพชาครั้งหนึ่ง ถวายแก่พระอุปัชฌาย์ เมื่อขอศีลครั้งหนึ่ง ถวายท่านกรรมวาจาผู้ให้ศีล เมื่อขอนิสสัยนี้มักใช้เทียนตามธรรมดาไม่ใคร่ประดับประดา เรียกกันว่าเทียนนิสสัย เวลาบอกอนุสาสน์แล้วถวายท่านผู้บอกอนุสาสน์อีกครั้งหนึ่ง ถ้าพระอุปัชฌาย์บอกเองก็ไม่ต้องถวายซ้ำอีก แลยังเจ้าของนาคอีกจำพวกหนึ่ง ที่ยักใช้เทียนอุปัชฌาย์เปนเทียนมัดธูปมัดรองพานแก้วแทนเทียนแลกรวยที่ว่ามาแล้วก็มี ตามแต่ความประสงค์ของคนต่าง ๆ กัน

พรรณาถึงเครื่องสักการะเพลินมานาน พึ่งรู้สึก จะขอยุติไว้ กลับกล่าวถึงการบวชต่อไปอีก ครั้นถวายเครื่องสักการะแล้ว พระภิกษุที่บวชใหม่ถวายผ้าไตร ไทยธรรม แก่พระอุปัชฌาย์พระกรรมวาจา แลพระสงฆ์ที่นั่งหัตถบาศทั่วกันแล้วออกมารับของ ผู้มีศักดิ

แลมีอำนาจใหญ่ถวายก่อน แล้วพวกญาติพี่น้องมิตรสหายถวายต่อไป ของที่มาถวายกันนั้นมีผ้าสบงจีวรเปนพื้น ของอื่น ๆ มีบ้าง ครั้นรับของเสร็จแล้ว พระอุปัชฌาย์ยะถา พระสงฆ์รับสัพพีอนุโมทนา พระที่บวชใหม่กรวดน้ำ เปนเสร็จการบวชกันเพียงนี้ เมื่อเสร็จการแล้วประโคมอีกครั้งหนึ่ง การต่อไปนี้ถ้าเจ้าของจะมีงานฉลองต่อไป ก็มักมีกระบี่กระบอง ใช้พวกที่ถือพลองแห่ไปบ้าง หามาใหม่บ้าง บางพวกก็ไปส่งพระที่กุฎีแล้วกลับบ้าน เปนเสร็จการบวชนาคเท่านี้

เรื่องราวที่ว่ามานี้ เปนเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เห็นด้วยตาเองบ้าง ได้ยินคำคนอื่นเล่าบ้าง คงจะไม่หมดความที่มีที่เปนอยู่ แลการที่บวชนี้จะทำการเอิกเกริกฤๅเปนการเงียบ มีทำขวัญฤๅไม่ทำ แห่ฤๅไม่แห่เปนต้นนี้ ก็ไม่เปนการสำคัญอันใดในที่จะติเตียนฤๅสรรเสริญว่าชั่วฤๅดี ผิดฤๅถูก เพราะใครมีกำลังทุนรอนมากก็ทำ ไม่มีกำลังก็ไม่ทำ มีข้อสำคัญอยู่แต่จิตรของผู้บวชแลผู้เจ้าของนาค ถ้าประกอบด้วยกุศลจิตรมีศรัทธาเปนต้นอยู่แล้ว ก็คงจะมีผลานิสงษ์ด้วยประการต่าง ๆ โดยไม่สงไสยเลย. ฯ

ประเพณีแต่งงานบ่าวสาว

พระยาราชวรานุกูล (อ่วม) เรียบเรียง

บิดามารดาบำรุงเลี้ยงบุตรแลธิดามาจนมีอายุเจริญวัย สมควรจะออกจากอกไปทำมาหาเลี้ยงชีพได้โดยลำพังตนเมื่อใด ก็คิดอ่านให้มีภรรยาสามีเปนคู่ครอง เพื่อจะได้ตั้งวงษ์สกุลเปนอิศรภาพเฉภาะตนอีกส่วน ๑ ก็แลการที่บิดามารดาจะหาภรรยาสามีให้แก่บุตรแลธิดานั้นเปนการสำคัญอย่าง ๑ เพราะอาจจะเปนคุณฤๅเปนโทษแก่วงษ์สกุลของตนได้มาก ๆ ถ้าได้คนดีมาเปนเขยเปนสใภ้ก็จะพาสกุลของตนให้มีความเจริญ แต่ถ้าไปได้คนเสเพล ฤๅว่าบุตรแลธิดาของตนต้องตกเข้าไปอยู่ในสกุลคนพาล ก็จะได้รับแต่ความทุกข์ร้อนต่าง ๆ บิดามารดาจะให้บุตรธิดามีภรรยาสามีจึงต้องใคร่ครวญเลือกสรร ต่อเห็นว่าเปนอันเหมาะดีจะมีแต่ความศุขความเจริญถ่ายเดียวจึงได้ยินยอมให้ตกแต่งกัน เพราะฉนั้นเมื่อบิดามารดาเลือกหาผู้ที่จะให้เปนคู่ครองของบุตรแลธิดาได้สมประสงค์ จึงนับว่าเปนมงคลอันจะนำความเจริญความศุขให้เกิดมีในวงษ์สกุล ผู้ที่อยู่ในวงษ์สกุลทั้ง ๒ ฝ่าย ก็มีความยินดีด้วยช่วยกันตกแต่งให้ชายหญิงคู่นั้นเปนสามีภรรยากัน จึงได้เกิดประเพณีแต่งงานบ่าวสาวด้วยเหตุอันนี้ ถ้าชายหญิงสมัครรักใคร่ได้กันเอง โดยผู้ปกครองไม่ยินยอมอนุญาต ถึงแม้จะเปนผัวเมียกันโดยธรรมดาโลกฤๅโดยที่กฎหมายจะไม่ห้ามปรามก็ดี ถ้าแลมิได้แต่งงานตามประเพณีชายหญิงคู่นั้นก็มิได้รับความอุปการะของวงษ์สกุล ก็มักจะต้องซัดเซ

ระเหระหนไปโดยลำพังตน ในอัตภาพอันไม่พึงปราถนาของคนทั้งหลาย เพราะฉนั้นประเพณีทำการบ่าวสาวจึงทำกันเปนการพิธีใหญ่ให้ปรากฏ ว่าวงษาคณาญาติทั้ง ๒ ฝ่ายนิยมยินดีเห็นชอบด้วยนั้นอีกประการ ๑.

ก็แต่ลักษณการพิธีแต่งงานบ่าวสาว แม้ในชาวสยามประเทศนี้ คนต่างพวกต่างภาษามีลัทธิทำต่างกันเปนหลายอย่าง แต่พิเคราะห์ดูมีประเพณีเดิมเปนเค้าเหมือนกัน ในวิธีการขอสู่อย่าง ๑ การรวมทุนสินอย่าง ๑ การประชุมญาติวงษ์อย่าง ๑ แลทำพิธีให้อนุมัติอย่าง ๑ แล้วจึงให้อยู่ด้วยกันเปนสามีภรรยา การต่าง ๆ ที่ว่ามานี้เปนหัวข้อของพิธีแต่งงานบ่าวสาวในชาวสยาม จะอธิบายลักษณการเหล่านั้นก่อน แล้วจึงจะว่าด้วยการพิธีต่อไป.

ลักษณการขอสู่นั้น ถือกันว่าเปนกิจธุระของบิดามารดาผู้ปกครองเจ้าบ่าวเจ้าสาว ความข้อนี้ คงจะเปนเพราะถือว่าการแต่งงานบ่าวสาวเปนการเชื่อมสกุลวงษ์ทั้ง ๒ ฝ่ายให้เกี่ยวดองเปนพวกเดียวกัน มิใช่เปนแต่จะให้ชายหญิงอยู่สมรสด้วยกันเท่านั้น จึงถือว่าเปนกิจของผู้ปกครองวงษ์สกุลทั้ง ๒ ฝ่ายที่จะปฤกษาหารือให้เห็นชอบพร้อมกัน แต่ประเพณีการขอสู่ที่ประพฤติกันในชาวสยามประเทศนี้ ต่างกันเปน ๒ อย่าง คือ อย่าง ๑ ผู้ปกครองข้างฝ่ายชายไปขอสู่ต่อผู้ปกครองข้างฝ่ายหญิง ใช้ประเพณีอย่างนี้แทบทั่วไป แต่ชาวมณฑลภาคพายัพใช้ประเพณีอีกอย่าง ๑ ตรงกันข้าม คือผู้ปกครองฝ่ายหญิงเปนผู้ขอสู่ต่อผู้ปกครองข้างฝ่ายชาย จึงเปนประเพณีชายขอหญิงอย่าง ๑ หญิง

ข้อชายอย่าง ๑ มีอยู่ดังนี้ พิเคราะห์ดูเห็นว่าประเพณีทั้ง ๒ อย่างนี้ เห็นจะมาแต่คติเดิมอันเดียวกัน ที่กำหนดการสมรสบ่าวสาวว่าเปน อาวาหะมงคลอย่าง ๑ แลวิวาหะมงคลอย่าง ๑ คือถ้าให้หญิงมาอยู่กับชาย เรียกว่าอาวาหะมงคล ผู้ปกครองฝ่ายชายต้องขอหญิง ถ้าให้ชายไปอยู่กับหญิง เรียกว่าวิวาหะมงคล ประเพณีเดิมผู้ปกครองฝ่ายหญิงเห็นจะขอชาย ทั้ง ๒ อย่างนี้ท่านองจะถือเอาการที่จะปกครองทรัพย์สมบัติต่อไปภายน่าเปนหลัก ถ้าชายเปนผู้มีส่วนจะรับทายาทปกครองทรัพย์สมบัติของบิดามารดา รักษาถิ่นฐานวงศ์สกุลต่อไป ผู้ปกครองก็ให้ทำอาวาหะมงคล ถ้าหากว่าหญิงเปนกุลธิดาที่มีส่วนจะรับมรดกปกครองบ้านเรือนแลทรัพย์สมบัติ ผู้ปกครองก็ให้ทำวิวาหะมงคล มูลเหตุของประเพณีทั้ง ๒ อย่างน่าจะเปนเช่นนี้

การกองทุนสินนั้น ก็เปนประเพณีที่จำเปน คือที่ผู้ปกครองต่างออกทรัพย์เท่ากันทั้ง ๒ ฝ่าย รวมมอบให้แก่เจ้าบ่าวเจ้าสาว ซึ่งเปนสามีภรรยาไว้เปนทุนสำหรับประกอบการหาเลี้ยงกันต่อไป บางทีจำต้องสร้างเรือนใหม่สำหรับผู้ที่แต่งงานจะอยู่ด้วยกันต่อไป จึงเกิดประเพณีปลูกเรือนหอ แลการที่ปลูกเรือนหอนั้นเข้าใจว่าตัวเรือนเปนของฝ่ายชายสร้าง ส่วนเครื่องแต่งเรือนเปนของฝ่ายหญิง

การประชุมญาตินั้น ก็เพราะแต่งงานบ่าวสาวเปนการเกี่ยวเนื่องถึงวงศ์สกุลทั้ง ๒ ฝ่าย ดังกล่าวมาแล้ว จึงต้องเชิญญาติวงศ์มาประชุมให้รู้เห็นยินยอมด้วย การประชุมญาติเปนเหตุที่ต้องมีผ้าไหว้แลขันหมาก คือของคำนับเลี้ยงดูญาติวงศ์ที่มาประชุมกัน

การทำพิธีให้อนุมัตินั้น ลักษณที่ทำต่างกันตามเพศตามภาษา บางพวกใช้วิธีรดน้ำเจ้าบ่าวเจ้าสาว บางพวกก็ใช้เอาด้ายขวัญผูกข้อมือให้ แต่ถึงจะทำการพิธีอย่างไรก็ตาม คงอยู่ในให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวมาพร้อมกันเฉภาะหน้าญาติวงษ์ที่มาประชุมกัน พวกญาติวงษ์พร้อมกันแสดงการให้อนุมัติที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวเปนสามีภรรยากัน แล้วก็มีการเลี้ยงดูรื่นเริงกันในบรรดาผู้ที่มาประชุม เมื่อเสร็จการพิธีเหล่านี้แล้วจึงให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวอยู่กินด้วยกันต่อไป

ลักษณการพิธีแต่งงานบ่าวสาวของชาวสยามแต่โบราณมา ที่มีเหมือนกันทั่วทุกจำพวกเปนดังกล่าวมานี้ ลักษณการที่มีผิดเพี้ยนกันไปคงเกิดขึ้นในชั้นหลังเพราะความจำเปนต่างกันไปตามภูมิประเทศ แลคติความนิยมเปลี่ยนแปลงมา จะยกตัวอย่างดังเช่นลักษณที่รดน้ำแต่งงานบ่าวสาว ประเพณีแต่ก่อนพระสงฆ์นายกที่มาสวดมนต์เปนผู้รดน้ำองค์เดียว ความข้อนี้มีพรรณาไว้ถ้วนถี่ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนทั้งตอนแต่งงานพลายแก้วกับนางพิม แลตอนแต่งงานพระไวยกับนางศรีมาลา เพราะเปนประเพณีที่ใช้กันในสมัยเมื่อแต่งหนังสือนั้นประมาณเวลาไม่เกินกว่าร้อยปีมา แต่ทุกวันนี้เปลี่ยนเปนให้ผู้หลักผู้ใหญ่ในญาติวงษ์หลาย ๆ คนรดน้ำให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว ข้ออื่นก็คงมีเปลี่ยนแปลงตามความนิยมผันแปรมาจากประเพณีเดิมโดยทำนองเดียวกัน ที่นี้จะพรรณาลักษณการพิธีแต่งงานบ่าวสาวที่ทำกันเปนประเพณีในชนต่างพวกต่างภาษาในสยามประเทศนี้โดยพิศดารต่อไป

ประเพณีแต่งงานบ่าวสาวอย่างไทย .

ลักษณแต่งงานบ่าวสาวตามประเพณีไทยนั้น ถ้าบิดามารดาญาติพี่น้องที่มีบุตรหลานชาย เห็นสมควรจะแต่งงานมงคลแล้ว ก็สืบสวนแสวงหาบุตรหลานหญิงของท่านผู้มีตระกูลแลทรัพย์สมบัติ อันสมควรจะทำงานมงคลให้อยู่กินด้วยกันเปนสามีภริยา ตามสมควรแก่ตระกูลตน เมื่อหาได้ถูกใจแล้วก็หาผู้มีบันดาศักดิฤๅผู้ใหญ่ที่มีอายุเปนเถ้าแก่ไปพูดจาว่ากล่าวทาบทามฟังดูถ้อยคำบิดามารดาญาติฝ่ายหญิงนั้น เปนการเงียบ ๆ กันก่อน ว่าจะยอมยกให้ฤๅไม่ ฝ่ายบิดามารดาญาติหญิงถึงจะเต็มใจยอมยกบุตรหลานสาวให้ก็มักต้องขอวันเดือนปีผู้ชายที่จะมาเปนเขยมาให้โหรตรวจดูชตาราศีกับบุตรหลานสาว ว่าจะถูกต้องตามตำราสมควรทำการมงคลด้วยกันได้ฤๅไม่ บางทีบิดามารดาญาติชายหญิงทั้งสองฝ่ายเปนที่รักใคร่กันสนิท ก็ว่าแล้วแต่กุศลอกุศลไม่ขอวันคืนปีเดือนชายซึ่งจะทำการมงคลมาสอบสวนตามตำหรับก็มี ที่จริงแท้ใช่ว่าดูวันคืนเดือนปีดีแล้วจะมีความเจริญไปตามตำรา ทุกการมงคลก็หาไม่ แต่บางทีถ้าไม่เชื่อตำราก็มีเหตุอันตรายได้จริง ๆ เหมือนตำรากล่าวไว้ ยากที่จะพิจารณาแก้ไขให้ชัดแจ้งได้ แต่การที่ขอให้หมอดูชตาเสียก่อนเช่นว่ามานี้ เปนอุบายที่ดีอีกสถาน ๑ ด้วย เพราะถ้ามีความรังเกียจในตัวชายฤๅในสกุลชาย แม้ไม่อยากจะยกเหตุที่คิดเห็นมาอ้างให้ขัดใจกัน ก็อาจจะบอกได้แต่ว่าชตาไม่ต้องกัน ถ้าขืนให้ตกแต่ง ก็จะเกิดไภยอันตราย บางทีจะเปนด้วยเหตุนี้ด้วย จึงชอบประพฤติกันโดยมาก

การมงคลรายใดผู้ปกครองทั้ง ๒ ฝ่ายกำหนดตกลงจะให้แต่งกันแล้ว ก็ให้เถ้าแก่ทั้ง ๒ ฝ่ายพูดจาสัญญากันกำหนดทุนสินสอดแลหอขันหมากผ้าไหว้ตามสมควรแก่ตระกูล ครั้นตกลงยอมพร้อมกันเปนคำสัญญาทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ถึงวันฤกษ์ดีบิดามารดาญาติข้างฝ่ายชาย ก็ให้เถ้าแก่นำขันหมากมั่นไปให้แก่บิดามารดาผู้ปกครองหญิง บิดามารดาญาติฝ่ายหญิง ก็หาเถ้าแก่มาคอยรับขันหมากมั่นตามสมควร ขันหมากมั่นนั้นมีขันใส่หมากทั้งผลกับพลูใบขันหนึ่ง กับทองคำ จะเปนทองทรายฤๅทองใบอันมีน้ำหนักเท่าที่ตกลงกันไว้ แลมีขนมต่าง ๆ ตามแต่จะจัดไปได้ แต่บางทีก็ไม่มีขันหมากมั่นต่อกัน เพราะบิดามารดาญาติทั้ง ๒ ฝ่ายรักใคร่เชื่อถือกันอยู่แล้ว ขันหมากมั่นนั้นเพื่อจะให้เปนประกันให้แน่นอนตามถ้อยคำสัญญาข้างฝ่ายชาย ถ้าฝ่ายชายไม่ได้ทำการวิวาหะมงคลตามสัญญา ขันหมากมั่นนั้นฝ่ายชายจะขอคืนไม่ได้ต้องเสียเปล่า หญิงนั้นเรียกกันว่าเปนม่ายขันหมาก เว้นแต่ถ้าหญิงมีเหตุชั่วไปไม่ได้ทำการมงคลแก่ชายตามสัญญา ขันหมากมั่นนั้นต้องคืนแก่ฝ่ายชายจงครบ

เมื่อมั่นกันเสร็จแล้ว จึงได้กำหนดวันเดือนที่จะทำการมงคลตอนนี้ถึงเวลาที่สร้างเรือนหอ ที่เรียกว่าเรือนหอนั้น ก็คือเรือนอันจะเปนที่อยู่ของชายหญิงซึ่งจะทำการมงคลด้วยกัน ผู้ปกครองข้างฝ่ายชายต้องปลูกหาจัดที่บ้านฝ่ายหญิงให้แล้วเสร็จก่อนวันทำการวิวาหะมงคล บางทีฝ่ายผู้ปกครองของหญิงยอมยกเรือนที่มีอยู่แล้วให้เปนหอ คิดเอาราคาแก่ฝ่ายชายพอสมควรมิให้ต้องสร้างใหม่ให้ลำบากก็มี บางที

บ้านฝ่ายหญิงอยู่ริมแม่น้ำ ใช้แพเปนเรือนหอก็มี แม้ที่สุดถ้าเปนตระกูลประกอบการค้าขาย ใช้เรือบรรทุกสินค้าเช่นเรือเข้าเปนเรือนหอสำหรับจะให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวได้ไปค้าขายด้วยกันก็มี ถ้าแลต้องปลูกเรือนหอ ประเพณีโบราณฝ่ายพวกข้างเจ้าสาวต้องเลี้ยงดูคนที่มาทำงานบางทีจะเปนเหตุเพราะจะไม่ให้ต้องเปลืองค่าเลี้ยงดูนั้นเอง จึงมักเปนประเพณีที่ต้องปลูกเรือนหอเปนการเร่งรัด มักจะปรับปรุงตัวไม้มาแต่ที่อื่นให้เสร็จแล้วขนมา ปลูกให้เสร็จในวันฤกษ์ที่ยกเรือนนั้น บางทีเรือนหอปลูกเปนแต่เรือนเครื่องผูกหลังย่อม ๆ พออยู่ได้ชั่วคราว ชนิดนี้เข้าใจว่าเปนประเพณีเกิดขึ้นชั้นหลัง แต่งงานบ่าวสาวซึ่งตกลงกันว่าจะให้หญิงไปอยู่บ้านชายภายหลัง แต่บิดามารดาผู้ปกครองหญิงมีความสงสารลูก จึงให้ทำเปนวิวาหะมงคล ประสงค์จะให้ลูกสาวอยู่บ้านเดิมกับสามีจนคุ้นเคยกันก่อน แล้วจึงจะให้ไปอยู่บ้านสามีเพราะฉนั้นจึงไม่ต้องปลูกหอให้เปนของมั่นคงถาวร

เมื่อปลูกเสร็จแล้ว ครั้นถึงวันก่อนจะถึงฤกษ์แต่งงานเรียกว่าวันสุกดิบ เวลาตอนเช้าผู้ปกครองข้างฝ่ายชายก็ให้ขนผ้าไหว้แลขันหมากไปยังบ้านเจ้าสาว ผ้าไหว้นั้นเปนของกำนันสำหรับเจ้าบ่าวให้เพื่อจะให้บิดามารดาฝ่ายหญิงคนละสำรับ แล้วมีผ้าขาวสำหรับไหว้ผีบิดามารดาฤๅปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้วอีกสำรับหนึ่ง เมื่อเสร็จการมงคลแล้ว ผู้ปกครองฝ่ายหญิงก็เอาผ้าขาวไหว้ผีนั้นตัดเย็บย้อมเปนสบงจีวร ฤๅเย็บเปนมุ้งถวายพระสงฆ์อุทิศส่วนกุศลไปตามเจตนา ขันหมากซึ่งฝ่ายชายต้องจัดหานั้นเปน ๒ อย่าง เรียกขันหมากเอก

อย่าง ๑ ขันหมากเลวอย่าง ๑ ทำนองเปนของสำหรับเลี้ยงแขกนั้นเอง ที่เรียกกันว่าขันหมากเอกนั้น เปนขันใส่เข้าสารหมากผลพลูจีบลำดับเรียงรอบปากขัน มีฉัตรระย้าทองอังกฤษปั๊กเปนยอดตั้งขันไปบนพานแว่นฟ้า มีเตียบคู่หนึ่งสองคู่สามคู่สี่คู่บ้าง คือตะลุ่มฤๅโต๊ะใส่หมากพลูหมูต้มห่อหมกขนมจีน มีฝาชีคแล้วหุ้มผ้าลายผ้าเกี้ยวผ้าไหมอีกชั้นหนึ่ง มีอ้อยมะพร้าวอ่อนเหล้าใส่ขันพานถั่วงาที่หนึ่ง สิ่งที่กล่าวมานี้ว่าเปนขันหมากเอก ขันหมากเลวนั้นมากตั้ง ๕๐ ที่ฤๅ ๑๐๐ ที่ ตามแต่จะตกลงกันเปนขนมส้มกล้วยลูกไม้ต่าง ๆ ส่งไปก่อนวันฤกษ์ดีวันหนึ่ง เรียกกันว่าวันสุกดิบ

ครั้นเวลาเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่เรือนหอ ฝ่ายเจ้าบ่าวแต่งตัวเต็มยศไปกับเพื่อนบ่าวหลายคน ไปฟังสวดที่เรือนหอ ครั้นพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว บิดามารดาฝ่ายหญิงจึงพาเจ้าสาวออกมา ให้เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวนั่งใกล้กัน มีเถ้าแก่ฝ่ายข้างผู้หญิงนั่งคั่นกลางอยู่คนหนึ่ง ให้พระสงฆนายกสวมมงคลเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวเปนมงคลคู่มีสายสิญจน์ล่ามติดกันเรียกว่า มงคลแฝด ฝ่ายเพื่อนบ่าวก็นั่งเรียงเจ้าบ่าวต่อมาฝ่ายหนึ่ง เพื่อนสาวก็นั่งเรียงต่อเจ้าสาวไปฝ่ายหนึ่งที่น่าเรือนหอนั้น พระสงฆ์สวดชยันโตพร้อมกัน แลพระสงฆนายกก็ซัดน้ำพระพุทธมนต์ ให้เปียกทั่วกันทั้งพวกเจ้าบ่าวพวกเจ้าสาว เวลานั้นเปนการสนุกรื่นเริงทั้ง ๒ ฝ่าย พวกเจ้าบ่าวก็เบียดเสียดเจ้าบ่าวเข้าไปให้ใกล้เจ้าสาว พวกเจ้าสาวก็เบียดเจ้าสาวเข้ามาให้ใกล้เจ้าบ่าว พวกหนุ่มสาวทั้ง ๒ ฝ่ายเบียดเสียดกันชุลมุน จน

บางทีหญิงเถ้าแก่ที่นั่งกั้นกลางอยู่นั้นหลีกห่างออกมา เจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าไปนั่งชิดกันก็เปนเสร็จซัดน้ำ ในคืนวันนั้นเจ้าบ่าวต้องนอนอยู่ที่หอ มีเครื่องดนตรีดีดสีตีเป่าขับร้อง เรียกว่ากล่อมหอคืนหนึ่ง

รุ่งขึ้นถึงวันฤกษ์ดีเวลาเช้าพระสงฆ์มาพร้อมแล้ว เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวต้องใส่บาตรร่วมขันเดียวกัน ตักด้วยทัพพีเดียวกัน ประเพณีแต่งงานบ่าวสาวเช่นกล่าวมานี้เปนแบบโบราณ แม้ทุกวันนี้ยังมีทำกันอยู่ในประเทศบ้านนอกชาวสวนชุกชุม แต่ในประจุบันนี้ท่านผู้มียศมีทรัพย์ทำการมงคลแต่งงานบุตรหลานในวันฤกษ์ดีวันเดียว เวลาเช้าเลี้ยงพระสงฆ์ ถวายไทยทานต่าง ๆ แลมีกระถางมังกรมีเข้าสารกับสิ่งของกล้วยส้มขนมต่าง ๆ มีผ้าชีปิดปากกระถาง สิ่งของถวายพระสงฆ์นั้นบิดามารดาญาติข้างชายข้างหญิงแบ่งปันกันหาถวายพระตามที่ตกลงกัน ครั้นพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว บิดามารดาญาติฝ่ายหญิงจัดของคาวสำรับ ๑ ของหวานสำรับ ๑ ไปให้แก่บิดามารดาญาติฝ่ายชาย ในเวลาเช้าวันเลี้ยงพระสงฆ์แล้วนั้นก่อน คือจะบอกเหตุให้รู้ว่าการเลี้ยงพระเสร็จแล้วให้นำขันหมากไปเถิดเท่านั้นฤๅอย่างไร บิดามารดาญาติฝ่ายชายเมื่อได้รับของเลือนแล้ว จึงให้เถ้าแก่ผู้ใหญ่นำทุนสินผ้าไหว้ขันหมากไปยังบ้านฝ่ายหญิง ลักษณแห่ขันหมากก็เปนอย่างประเพณีเดิม ต่างกันแต่แห่ช้ามาอีกวัน ๑ เท่านั้น

ลักษณแห่ขันหมากนั้น ผู้ปกครองข้างฝ่ายชายต้องเลือกสรรชายหญิงที่รูปร่างหมดจดแต่งตัวตามตระกูล ยกทุนสินผ้าไหว้ขันหมาก มีผู้คนแห่ห้อมไปพร้อมมูลกัน ไปบกฤๅไปเรือแล้วแต่ทางที่จะต้องไป

ยังบ้านบิดามารดาฝ่ายหญิง มีฆ้องตีนำขันหมากฤๅบางทีก็มีเครื่องดีดสีตีเป่าไปเปนสำคัญฤๅไปเงียบ ๆ ก็มีโดยมาก แต่ขันหมากเอกนั้นจัดให้หญิงรุ่นสาวแต่งตัวยกไปนำเตียบ ๆ นั้นจัดหาหญิงที่มีตระกูลมีสามีแล้วยกไปเปนคู่ ๆ กัน ต่อเตียบลงไปก็เปนผ้าไหว้แล้วถึงขันหมากเลวให้เด็กผู้ชายยกตามไปโดยลำดับ ครั้นถึงบ้านบิดามารดาฝ่ายหญิงที่ในบ้านก็ตีฆ้องรับ แล้วจัดผู้ใหญ่นำเด็กแต่งตัวถือขันพานรองมีหมากพลูลงไปรับ เรียกว่า เชิญขันหมากขึ้นมาบนเรือนหอนั้น บิดามารดาฝ่ายหญิงให้เถ้าแก่ออกมารับขันหมาก แล้วจัดหาผู้มีตระกูลทั้งสามีภรรยาแต่งตัวเต็มยศ หญิงนุ่งจีบห่มผ้าห่มนอนคลุมทั้ง ๒ บ่า มารับเปิดเตียบเปนคู่ ๆ กันตามมากแลน้อย แล้วเถ้าแก่ฝ่ายหญิงยกเตียบกับขันใส่เหล้ามะพร้าวอ่อนพานผ้าไหว้ผีไปไว้ในเรือน บิดามารดาฝ่ายหญิงเส้นบอกผีปู่ย่าตายายตามประเพณีที่นับถือกันต่อ ๆ มา บางทีบิดามารดาฝ่ายหญิงไม่ให้ฝ่ายชายต้องจัดหาขันหมากเอกแลเตียบมีเครื่องเส้นไป ฝ่ายบิดามารดาหญิงจัดหาสิ่งของเครื่องเส้นเองไม่ให้ลำบากด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้าเช่นนั้นก็มีแต่ทุนสินผ้าไหว้ตามสมควร

เมื่อผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเส้นผีเสร็จแล้ว ฝ่ายเถ้าแก่ข้างเจ้าบ่าวเรียกเอาทุนฝ่ายหญิงแต่เถ้าแก่ บิดามารดาเจ้าสาวก็เอาทุนออกมาที่เรือนหอนับตรวจครบถ้วนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่ายตามกำหนด แลมักให้มีเงินเถาบ้างเงินสลึงเงินเฟื้องเปนเศษนอกจากทุนออกไปบ้าง เปนเคล็ดที่จะให้ทุนทรัพย์นั้นงอกงามมีความเจริญสืบไป เถ้าแก่ข้างชายหญิงพร้อมกัน

นำเงินทั้ง ๒ ฝ่ายมารวมเคล้าด้วยถั่วงาแป้งน้ำมันหอมแล้วมอบให้บิดามารดาฝ่ายหญิงไว้ เมื่อเคล้าเงินทุนเสร็จแล้ว ฝ่ายข้างเจ้าสาวจัดสำรับคาวหวานเลี้ยงเถ้าแก่ แลผู้ยกทุนสินผ้าไหว้ขันหมากตามผู้ดีแลไพร่พร้อมกัน แล้วจัดสิ่งของต่าง ๆ ให้แก่เถ้าแก่กับผู้ยกขันหมากเอกเคียบผ้าไหว้ แต่ขันหมากเลวนั้นแจกเงินคนละสลึงบ้างคนละเฟื้องบ้างฤๅแจกเปนผ้าขาวย้อมสีบ้าง แต่คนที่ยกทุนสินนั้นเปนธรรมเนียมถือกันว่าต้องให้ชั่งละบาท เรียกว่าเปนของแถมพก ครั้นจัดการเลี้ยงแถมพกกันเสร็จแล้ว เถ้าแก่ข้างเจ้าสาวแบ่งขันหมากเลวเปน ๒ ส่วน คืนไปให้ข้างบิดามารดาเจ้าบ่าว (สำหรับไปเลี้ยงพวกเจ้าบ่าว) ส่วนหนึ่งฝ่ายข้างเจ้าสาวถ่ายเอาไว้ส่วนหนึ่ง เถ้าแก่ฝ่ายชายก็นำพวกที่ยกทุนสินขันหมากกลับไป

ครั้นเวลาบ่ายเจ้าบ่าวกับพวกแต่งตัวตามยศตามศักดิ ก็พากันไปบ้านเจ้าสาว มีเครื่องมโหรีด้วยฤๅไปเงียบ ๆ ก็มี

ครั้นถึงบ้านเจ้าสาว บิดามารดาญาติหญิงนั้นให้ผู้ใหญ่พาเด็กแต่งตัวถือพานหมากมาเชิญเจ้าบ่าว ๆ ต้องมีบำเหน็จให้แก่เด็กที่มาเชิญนั้นสี่บาทบ้างแปดบาทบ้าง ตามยศไม่มีกำหนดมากน้อย แล้วผู้ใหญ่ก็พาเด็กกลับขึ้นเรือนก่อนเจ้าบ่าว ๆ ตามขึ้นไปภายหลัง พวกเจ้าสาวถือแพรสีบ้างสายสร้อยทองคำบ้างคนละข้างยืนกั้นขวางทางประตูไว้ตามธรรมเนียม ๓ ชั้น ไม่ให้เจ้าบ่าวขึ้นไป ที่หนึ่งประตูบ้าน พวกเจ้าบ่าวถามว่าประตูอะไร พวกเจ้าสาวที่กั้นขวางไว้นั้นบอกว่าประตูเงิน ชั้นที่สองประตูเรือน พวกเจ้าบ่าวถามว่าประตูอะไร พวกเจ้าสาวตอบว่าประตู

ทอง ชั้นที่สามประตูเรือนหอพวกเจ้าบ่าวถามว่าประตูอะไร พวกเจ้าสาวบอกว่าประตูแก้ว บอกชื่อประตูถูกต้องดังนี้แล้ว พวกเจ้าบ่าวผู้ใหญ่คนหนึ่งเรียกว่าบ่าวนำ ต้องให้เงินแก่พวกเจ้าสาวที่กั้นขวางประตูไว้นั้น คนละสลึงบ้าง สองสลึงบ้าง บาทบ้างเปนชั้น ๆ กัน ถ้าพวกเจ้าสาวบอกชื่อประตูไม่ถูกต้องตามแบบแล้ว พวกเจ้าบ่าวก็ไม่ใคร่จะให้เงิน ฤๅบางทีพวกเจ้าสาวกั้นขวางทางไว้มากถึงหลายแห่ง พวกเจ้าบ่าวก็ต้องแจกเงินให้ทั่วไปตามสมควร กว่าจะขึ้นเรือนหอได้ก็เสียเงินมากหลายตำลึง พวกเจ้าสาวยกพานหมากน้ำชามาเลี้ยงพวกเจ้าบ่าวคนละที่ ครั้นเวลาเย็นพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ เจ้าบ่าวก็ฟังพระสงฆ์สวดแต่ผู้เดียว เจ้าสาวหาได้มาฟังสวดมนต์พร้อมกันไม่ การสวดมนต์ในชั้นหลังมา เปลี่ยนเปนทำบุญขึ้นเรือนใหม่ หาได้ให้พระสงฆ์สวมมงคลฤๅสาดน้ำดังแต่ก่อนไม่ ครั้นพระสงฆ์สวดจบแล้วก็พักรออยู่พอสมควร เวลาที่ท่านผู้มียันดาศักดิแลผู้ใหญ่ญาติพี่น้อง ซึ่งได้เชิญมารดน้ำทั้ง ๒ ฝ่ายพร้อมกันแล้ว ฝ่ายข้างเจ้าสาวก็จัดที่รดน้ำมีเตียงปูเสื่ออ่อนปูพรมน้ำมันตามสมควร มีม่านกั้นบังให้เจ้าบ่าวเข้าไปอยู่ในที่นั้นก่อนแล้วเถ้าแก่พาเจ้าสาวออกมานั่งข้างซ้ายผู้ชาย ท่านผู้ใหญ่หยิบมงคลคู่ซึ่งพระสงฆ์ทำไว้มาสวมเศียรทั้ง ๒ เคียงกันหมอบก้มหน้าอยู่ ท่านผู้มียันดาศักดิแลบิดามารดาญาติทั้ง ๒ ฝ่าย พร้อมกันรดน้ำพระพุทธมนต์ด้วยน้ำสังข์แลขันสำริดให้พร พระสงฆ์สวดชยันโตอีกครั้ง ๑ แต่บางแห่งก็ให้พระสงฆ์กลับวัดเสียก่อน จึงรดน้ำ พระสงฆ์ที่สวดในการวิวาหะมงคลนั้นมีวิธีอาราธนาพระสงฆ์เปนคู่ ๘ รูป ๑๐ รูป ๑๒ รูป

๑๔ รูปบ้าง ฝ่ายชายนิมนต์กึ่งหนึ่งหญิงนิมนต์กึ่งหนึ่ง ครั้นรดน้ำเสร็จแล้ว เจ้าบ่าวออกมาผลัดผ้านุ่งมีเงินขอดชายผ้านุ่งไว้ตามสมควร ผ้านุ่งที่ผลัดนั้นเด็กฝ่ายเจ้าสาวต้องมารับไปซักตากเก็บไว้ ถ้าไม่มีเงินขอดผ้าไว้แล้ว ผ้านั้นเด็กที่รับไปก็ได้ไว้ไม่ต้องคืนให้เจ้าบ่าว แล้วพวกเจ้าสาวก็จัดแจงเลี้ยงดูกันตามสมควรทั้ง ๒ ฝ่าย ท่านที่มารดน้ำก็กลับไป

เสร็จพิธีรดน้ำแล้ว บิดามารดาหญิงให้เชิญเจ้าบ่าวเข้าไปในเรือนบิดามารดาเจ้าสาว เอาผ้าขาว ๔ คืบปูลงกลางเรือน ยกเตียบกับขวดเหล้ามะพร้าวอ่อนกับผ้าไหว้ผีวางบนผ้าขาว เจ้าบ่าวจุดเทียนแฝดคู่ ๑ ธูปคู่ ๑ แล้ว เถ้าแก่นำเจ้าสาวมาไหว้ผีปู่ย่าตายายพร้อมกับเจ้าบ่าว เถ้าแก่ให้เจ้าบ่าวยกมือขวาขึ้นข้าง ๑ เจ้าสาวยกมือซ้ายขึ้นข้าง ๑ ประนมประสานกราบลงพร้อมกัน ๓ ครั้ง แล้วเจ้าบ่าวออกมาไหว้บิดามารดาญาติเจ้าสาวตามที่ได้จัดผ้าไหว้ไปนั้นเรียงไปโดยลำดับ บิดามารดาญาติหญิงที่รับไหว้ให้พรแลให้เงินสิ่งของแก่เจ้าบ่าว แล้วจัดสิ่งของแถมพกเพื่อนเจ้าบ่าวตามสมควร เพื่อนเจ้าบ่าวพากันกลับไป ฝ่ายเถ้าแก่เจ้าสาวก็จัดเสื่อหมอนที่นอนม่านมุ้งเครื่องเรือนเข้าไปปูดตกแต่งพร้อมแล้วเชิญให้ท่านผู้ใหญ่ผู้มีตระกูลทั้งสามีภริยา ซึ่งมีความวัฒนาเจริญด้วยกันนั้นชำระกายสอาดแล้วเข้าไปปูที่นอน เอาฟักเขียวผลหนึ่ง หม้อใหม่ใส่น้ำหม้อหนึ่ง พานถั่วงาที่เหลือจากเคล้าขนมพานหนึ่งเข้าไปวางไว้ข้างที่นอน เปนวิธีท่านผู้ใหญ่จะให้พรทั้ง ๒ ซึ่งทำการมงคลให้มีผลน้ำใจใสสอาดอยู่เย็นเปนศุขดังอุทกธาราแลฟัก ให้มีน้ำใจรักกันหนัก

หน่วงคุจศิลา ถั่วงานั้นเพื่อจะเสี่ยงว่าทั้ง ๒ จะมีความเจริญถาวรไป ภายน่า ขอให้ถั่วงางอกงามบริบูรณ์ เถ้าแก่ทั้ง ๒ ผู้มีตระกูลวาง หมอนหนุนศีศะเรียง หญิงให้นอนซ้ายชายให้นอนขวาตามตำราโบราณ ทั้งสองเถ้าแก่ผัวเมียนอนก่อนเปนสังเขปแล้วให้สิลพรตามสมควร เอาถั่วงามาประมวญโปรยในพนดิน ถ้าถั่วงางอกงามยินดีมาก คืนวันนั้นมีมโหรีกล่อมหอเปนเพื่อนเจ้าบ่าว ส่วนที่จะส่งตัวเจ้าสาวกับเจ้าบ่าวที่เรือนหอนั้น หาฤกษ์อีกอย่างหนึ่ง ตามตำราที่เรียกว่าวันเรียงหมอน ได้ฤกษ์เมื่อใดบิดามารดาจึงจะส่งตัวเจ้าสาวให้เจ้าบ่าว บางทีเจ้าบ่าวต้องนอนเฝ้าหออยู่คนเดียวหลายวัน บางทีฤกษ์ส่งตัวเจ้าสาวกับฤกษ์ทำการมงคลร่วมวันเดียวกันในวันนั้น มารดาฤๅเถ้าแก่ก็นำเจ้าสาวมาส่งให้แก่เจ้าบ่าวที่เรือนหอในเวลายามหนึ่งฤๅยามเศษ ประเพณีการแต่งงานบ่าวสาวดังกล่าวมาเปนอย่างที่สองนี้มักทำกันโดยมาก แต่ทุกวันนี้วิธีให้เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวเข้าไปเส้นผีไหว้ผีปู่ย่าตายายในเรือนบิดามารดาหญิง แลให้เจ้าสาวพึ่งสวดธารณะใส่บาตรกับเจ้าบ่าวนั้นไม่ใคร่จะมีผู้ใดทำ เพราะจะคิดเห็นไปว่าเปนที่ลอายแก่เจ้าสาวมาก พิเคราะห์ดูที่ถูกแล้วก็เห็นว่าของโบราณท่านทำมานั้นเปนการถูกมาก แต่การซัดน้ำเจ้าบ่าวเจ้าสาวอย่างแบบโบราณเล่นกันรื่นเริงเกินไป การรดน้ำเจ้าบ่าวเจ้าสาวที่ทำกันโดยมากทุกวันนี้เปนการดีสมควรแก่การมงคลแล้ว

ลักษณการส่งตัวเจ้าสาวนั้น แต่โบราณก็มีประเพณีอย่างหนึ่ง คือเมื่อถึงวันฤกษ์จะส่งตัว บิดามารดาก็สั่งสอนบุตรสาวให้มีคารวะนบนอบยำเกรงเจ้าบ่าว แล้วให้เถ้าแก่ ๒ คน ๓ คน พาเจ้าสาวไปส่ง

เจ้าบ่าวที่เรือนหอ เถ้าแก่ให้เจ้าสาวกราบเจ้าบ่าว แล้วพาคลานเลยเข้าไปนั่งอยู่ในม่าน เจ้าบ่าวก็เคารพไหว้เถ้าแก่เปนคำนับแล้ว เถ้าแก่ให้เจ้าบ่าวยื่นมือเข้าไปในม่าน ให้เจ้าสาวยื่นมือมาจับเกี่ยวกันไว้ แสดงความว่าได้ยอมยกทั้งสอง ให้เปนคู่สิทธิขาด แล้วเถ้าแก่สอนให้เจ้าสาวกราบหมอนผู้ชายแล้ว นอนลงในเบื้องที่ของเจ้าสาวก่อนเจ้าบ่าว เพื่อจะให้เปนลัทธิให้เจ้าบ่าวมีความยำเกรงเจ้าสาว แล้วสอนเจ้าสาวว่า เมื่อเวลาจะนอนพร้อมกันสืบไปให้กราบบาทเจ้าบ่าวเสียก่อนทุกวัน จะได้เปนศรีแก่ตนมีความเจริญไปภายน่า เสร็จการสั่งสอนกันแล้ว เถ้าแก่ก็ออกไปนั่งพูดอยู่กับเจ้าบ่าว พูดจาฝากฝังเจ้าสาวว่ายังเปนเด็กเล็กไม่รู้อะไร ให้เจ้าบ่าวสั่งสอนไปตามชอบใจเถิด เสร็จแล้วเถ้าแก่ก็ลาเจ้าบ่าวออกไปจากเรือนหอ แต่ลักษณที่ทำกันโดยมากนั้น ในกลางคืนวันที่รดน้ำนั้นเอง พอมารดาสั่งสอนเจ้าสาวแล้ว มารดาเองฤๅเถ้าแก่ก็พาเจ้าสาวไปส่งให้เจ้าบ่าวที่ในเรือนหอ ไม่ได้ทำพิธีเกี่ยวก้อยกันอย่างโบราณ ลักษณการแต่งงานบ่าวสาวดังกล่าวมานี้ เปนประเพณีที่ไทยประพฤติกันโดยมาก แต่ยังมีแปลกไปเปนอย่างอื่นบ้าง จะกล่าวไว้ให้ปรากฏบ้างบางอย่าง.

ลักษณแต่งงานบ่าวสาวของไทยชาวเมืองพัทลุง สงขลา
(ได้มาแต่หม่อมเจ้าวัชรินทร์)

คำเนินความว่า เมื่อบิดามารดาฝ่ายชายเห็นสมควรจะขอบุตรสาวผู้ใดทำการมงคลกับบุตรชายของตนแล้ว ถึงวันฤกษ์ดีบิดามารดา

ฝ่ายเจ้าบ่าว จึงแต่งให้เถ้าแก่ไปแยบถาม[1] บิดามารดาฝ่ายเจ้าสาวว่า คนนั้น ๆ จะมาขอลูกสาวทำการมงคลกับบุตรชายคนนั้นจะได้ฤๅไม่ได้ ถ้าบิดามารดาเจ้าสาวจะไม่ให้ก็กล่าวคำว่ากับผู้เถ้าผู้แก่ว่าบุตรสาวยังเด็กเล็กอยู่ยังไม่รู้จักการเย่าเรือน อย่าเพ่อมาขอเลย ถ้าจะให้ก็ว่าให้แต่งขันหมากมาตามประเพณีเถิด จะควรทำการมงคลด้วยกันได้ฤๅไม่ได้ก็สุดแล้วแต่หมอจะบูรณทาย เถ้าแก่ที่มาแยบก็กลับบอกกับบิดามารดาเจ้าบ่าวตามคำบิดามารดาเจ้าสาวกล่าวนั้น

ครั้นได้วันฤกษ์ดี บิดามารดาเจ้าบ่าวก็จัดหาขัน ๑๒ นักษัตร[2] ๓ ขันแล้วเอาพลูทั้งกำหมากทั้งลูกลำดับใส่ลงในขันเต็มทั้ง ๓ ขัน แล้วจัดหาเถ้าแก่ที่เปนคนมีตระกูลตามสมควร ๒ คน ๓ คนกับคนถือขันหมาก ๓ คนนำขันหมากไปเรือนบิดามารดาเจ้าสาว ๆ ก็จัดแจงปูเสื่อรับขันหมาก เถ้าแก่ผู้นำขันหมากไปนั้น ก็กล่าวถ้อยคำขอหญิงโดยไมตรี บิดามารดาเจ้าสาวก็รับถ่ายเอาหมากพลูในขันไว้ เถ้าแก่ก็ลากลับไป บิดามารดาเจ้าสาวก็เอาหมากพลูที่มาขอลูกสาวนั้นแจกให้ตามบรรดาญาติพี่น้องอันสนิทแล้วปฤกษาหารือกันว่า คนนั้นให้เถ้าแก่มาขอบุตรสาวทำการมงคลแก่บุตรชายคนนั้น บรรดาพวกพี่น้องทั้งปวงจะเห็นประการใดบ้าง ถ้าเจ้าบ่าวเปนคนประพฤติการชั่วฤๅเปนคนเกียจคร้านไม่ทำมาหากิน ญาติพี่น้องก็ทักท้วง ถ้าเจ้าบ่าวเปนคนประพฤติการทำมาหากินสุจริตแล้ว ญาติพี่น้องทั้งปวงก็เห็นดี ควรจะทำการมงคลด้วยกันได้

---

๑ คำว่า แยบถาม ก็คือถามโดยแยบคาย

๒ ขัน ๑๒ นักษัตร เปนขันทองเหลืองอย่างโบราณ จำหลักลายรูป ๑๒ นักษัตรไว้ที่ขอบ

ครั้นอยู่มา ๙—๑๐ วัน บิดามารดาเจ้าบ่าว จึงให้เถ้าแก่ไปถามบิดามารดาเจ้าสาวว่าที่มาขอบุตรสาวไว้นั้นได้ปฤกษาตกลงกันอย่างไร ถ้าบิดามารดาเจ้าสาวจะไม่ยอมยกบุตรสาวให้ก็ตอบว่า ได้ถามบุตรสาวดูแล้วบุตรสาวว่าไม่สมัครรักใคร่กับชายคนนั้น บางทีก็พูดว่าปฤกษากับญาติพี่น้อง ๆ เขาไม่เห็นดีด้วย ถ้าจะให้ บิดามารดาเจ้าสาวก็กล่าวคำว่ากับผู้เถ้าผู้แก่ว่า ได้ปฤกษาญาติพี่น้องเห็นดีพร้อมกันแล้ว ถึงวันดีก็ให้มาขันหมากบูรณสัก ๓๐ ขัน ๕๐ ขัน (ตามคุณานุรูปของเจ้าบ่าวเจ้าสาว) เถ้าแก่ก็กลับไปแจ้งความกับบิดามารดาเจ้าบ่าวตามคำบิดามารดาเจ้าสาวกล่าวนั้น บิดามารดาเจ้าบ่าวจึงหาฤกษ์แล้วแต่งให้คนไปแจ้งแก่บิดามารดาเจ้าสาวว่า ณวันเดือนนั้นขึ้นแรมเท่านั้นเปนวันดี จะให้เถ้าแก่นำขันหมากบูรณไป ฝ่ายบิดามารดาเจ้าสาวก็จัดแจงตระเตรียมหาของสำรองไว้ ที่จะรับเลี้ยงตามสมควร

ครั้นถึงกำหนดวันดี บิดามารดาเจ้าบ่าวก็จัดขัน ๑๒ นักษัตร ๓ ขัน นอกกว่านั้นใช้ขันเลว ๓๐ ขันฤๅ ๕๐ ขัน แต่ขัน ๑๒ นักษัตร ๓ ขันนั้นเรียกว่าขันหัวขัน ๑ ขันคางขัน ๑ ขันคอขัน ๑ ใช้หมากสงปอกเปลือกแล้วทั้งลูก แล้วเอาพลูลำดับเปนยอดขึ้นไป เอาหมากใส่ไว้กลางขันทั้ง ๓ ขัน นอกแต่นั้นใช้หมากสงทั้งเปลือกกับพลูพอเต็มขัน แล้วเอาแพรต่างสีคลุมขันหมากหัว ขันหมากคาง ขันหมากคอ รวม ๓ ขัน ขันหมากพลทั้งนั้นคลุมผ้าลายสี่เหลี่ยม ครั้นแต่งขันหมากแล้วก็จัดคนเถ้าแก่ผู้ชาย ๔—๕ คน ผู้หญิง ๔—๕ คน กับหมอสำหรับที่จะดูบูรณทายคน ๑ กับผู้หญิงถือขันหมากแต่งตัวสอาดเรียบร้อยครบกับ

ขันหมาก ครั้นได้ฤกษ์ก็ยกขันหมากไป บิดามารดาเจ้าบ่าวก็ไปด้วย ครั้นไปถึงบันไดเรือนบิดามารดาเจ้าสาวให้คนเอาหม้อน้ำมนต์ออกไปยืนคอยประพรมขันหมากอยู่ที่บนชานเรือนริมบันได แล้วคนที่ถือขันหมาก ๓ ขันนั้น ก็ถือเลยเข้าไปตั้งไว้ที่ปูผ้าขาวในประธานเรือนบิดามารดาเจ้าสาว แต่ขันหมากพลนั้นวางไว้บนเสื่อข้างนอก แล้วบิดามารดาเจ้าสาวก็จัดสำรับคาวหวานเลี้ยงดูเถ้าแก่แลพวกถือขันหมากทั้งนั้น เสร็จแล้ว ๆ พวกถือขันหมากทั้งนั้นก็กลับไป ฝ่ายบิดามารดาเจ้าบ่าวกับบิดามารดาเจ้าสาวแลเถ้าแก่ พร้อมด้วยญาติพี่น้องทั้ง ๒ ฝ่าย ก็เรียกหมอดูมาข้างเจ้าบ่าว ๑ เจ้าสาว ๑ ข้างละคน บอกปีเดือนวันคืนขึ้นแรมเวลานาทีเจ้าบ่าวเจ้าสาวให้หมอตรวจดูชตาราศี หมอก็คำนวณดูนาคสมพงษ์ แลลักษณชตาเจ้าบ่าวเจ้าสาวทั้งสอง ถ้าเห็นว่าไม่ถูกต้องกัน บิดามารดาเจ้าสาวก็กล่าวคำว่าจะแต่งให้อยู่ด้วยกันไม่ได้ เพราะปีเดือนวันคืนไม่ถูกต้องกัน ถ้าเห็นว่าลักษณจันทร์เกาะกุมภ์ถูกต้องกันดีแล้ว บิดามารดาเจ้าสาวก็กำหนดกับบิดามารดาเจ้าบ่าวว่า หมอให้ทำการปีนั้นการมงคลวิวาหะออกให้ ให้มาขันหมากใหญ่ตามประเพณีเถิด แล้วบิดามารดาเจ้าสาวก็กล่าวตกทอดสินสอดขันหมากกับบิดามารดาเจ้าบ่าวต่อหน้าผู้เถ้าผู้แก่แลหมอทั้ง ๒ คนว่า จะเอาทองสัก ๕ ตำลึง ฤๅ ๓ ตำลึง ฤๅ เท่าใดตามควร เงินสักสองร้อยเหรียญฤๅร้อยเหรียญฤๅห้าสิบเหรียญ ผ้าขาวสักห้าพับฤๅสามพับ ธูปเทียนสิ่งละ ๕ แพฤๅสิ่งละ ๓ แพ ขันหมากสัก ๑๕๑ ขัน ฤๅ ๑๐๑ ขัน ฤๅ ๕๑ ขัน

ตามคุณานุรูปคนทั้งสอง ฝ่ายบิดามารดาเจ้าบ่าวก็รับตามคำบิดามารดาเจ้าสาวตกทอด แล้วบิดามารดาเจ้าบ่าวแลเถ้าแก่ก็กลับไปบ้าน แต่นั้นบิดามารดาเจ้าบ่าวเจ้าสาว ก็ไปมาหาสู่เยี่ยมเยือนถามข่าวศุขทุกข์ซึ่งกันแลกันอยู่เสมอ

ครั้นถึงกำหนดปีที่มงคลวิวาหะออกให้ตามหมอดูทำนายไว้นั้นบิดามารดาเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็ให้หมอคำนวณหาวันดีที่จะทำการวิวาหะมงคล ครั้นหมอคำนวณดูรู้ว่า ต่อวันนั้นเดือนนั้นขึ้นแรมเท่านั้นเปนอุดมฤกษ์ดี แล้วบิดามารดาเจ้าบ่าวก็ไปจัดแจงปลูกเรือนหอที่บ้านบิดามารดาเจ้าสาวตามสมควรเสร็จแล้ว บิดามารดาเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็จัดแจงปลูกเปนโรงใหญ่เรียกว่าโรงมัด ตระเตรียมซื้อหาสิ่งของจะทำการ แล้วบิดามารดาเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็จัดแจงแต่งสำรับคาวหวาน ยกไปให้ตามพวกญาติพี่น้องแลพระหลวงขุนหมื่นแลกรมการผู้มียันดาศักดิ์ เปนการบอกแขกช่วยทำการวิวาหะมงคลตามสมควรทั้ง ๒ ฝ่าย แล้วบิดามารดาเจ้าบ่าวจัดหมากซองเอาไปให้บุตรขุนนางที่หนุ่ม ๆ เชิญเปนเพื่อนบ่าวตามสมควร แล้วก็จัดแจงเหล้าเข้าคาวหวานเครื่องสำหรับเลี้ยงแขกไว้พร้อมแล้ว ก็จัดที่แต่งขันหมากดาดเพดานด้วยผ้าขาวปูพรมปูผ้าขาว แล้วเอาขันหมากวางลงบนผ้าขาว ใช้ขัน ๑๒ นักษัตร ๓ ขัน ขันหมากพล ๑๕๑ ขันฤา ๑๐๑ ขัน ฤา ๕๑ ขันวางลงไว้บนเสื่อพร้อมกันแล้ว เชิญเถ้าแก่ที่เข้าใจการมาให้จัดลำดับพลูเปนยอดพนมขึ้นไป ใช้หมากสงปอกแล้วทั้งลูกใส่กลางขันทั้ง ๓ ขัน แล้วเอาแพรอย่างดีสีต่าง ๆ กันคลุมลงทั้ง ๓ ขัน แต่ขันหมากพลทั้งนั้นใส่หมากพลูเต็มทุกขัน แล้วจัดเหล้ากะถาง ๑ ไก่ต้ม

ตัว ๑ เป็ดต้มตัว ๑ ธูปเทียนเข้าเหนียวเข้าเจ้าขนมพร้อม ใส่ในโต๊ะปีกฝาชีสำรับ ๑ เรียกชื่อว่าขันวัดตาม เอามะพร้าวอ่อนปอกเปลือกแล้ว ๓ ผลโต๊ะ ๑ กล้วยสุกโต๊ะ ๑ อ้อยตัดเปนท่อน ๆ โต๊ะ ๑ ทองคำใส่พานถมเงินใส่ขันถม ครั้นจัดขันหมากเสร็จแล้ว ก็เลี้ยงดูญาติพี่น้องผู้ที่มาช่วยการ แลคนที่จะถือขันหมากก็ต้องเอาหมากพลูไปบอกออกปากวักวานทุกคน

ครั้นรุ่งขึ้นเช้าเปนวันมหาสิทธิโชคอุดมฤกษ์ดีแล้ว ก็จัดผู้หญิงมีตระกูลให้ถือขันหมากหัว ขันหมากคาง ขันหมากคอ ๓ ขัน แลขันหมากพลทั้งนั้นให้ผู้หญิงสาว ๆ แต่งตัวสอาดเรียบร้อยถือคนละขัน ครั้นได้ฤกษ์หมอลั่นฆ้องแล้ว เถ้าแก่เปนคนผู้ดีมีตระกูลประมาณห้าคนหกคน ออกเดินนำน่าขันหมาก แต่ขันหัวคางคอทั้ง ๓ ขันนั้น ต้องมีคนกางร่มไปทั้ง ๓ ขัน แล้วก็ออกเดินเปนลำดับเรียงตัวกันไปเปนจังหวะเรียบร้อย มีผู้ชายถือปืนเดินเคียงข้างละเก้าคนสิบคน แล้วจัดหมากพลูใส่ขันถมเล็ก ๆ ให้คนที่เข้าใจถือล่วงน่าไปเรือนบิดามารดาเจ้าสาวก่อน เปนขันหมากบอกให้รู้ว่าคนมากน้อยเท่านั้นจะไปถึงเวลานั้น บิดามารดาเจ้าสาวจะได้จัดแจงการรับรองตามธรรมเนียม ครั้นขันหมากเดินพ้นประตูบ้านเจ้าบ่าวออกไปถึงกลางถนน ก็ยิงปืน ๔ นัด ๕ นัด เพื่อจะให้รู้ไปถึงบ้านเจ้าสาวว่าคลื่กระบวนขันหมากเดินแล้ว ครั้นไปถึงประตูบ้านเจ้าสาวก็ยิงปืนอีกครั้ง ๑ แล้วเดินเข้าไปถึงบันไดเรือน ฝ่ายบิดามารดาเจ้าสาวก็แต่งให้เถ้าแก่ถือหม้อน้ำมนต์ออกไปคอยรับอยู่ที่บันไดเรือน ครั้นขันหมากถึงก็เอาน้ำมนต์ประพรมขันหมากทุก ๆ ขัน แล้ว

นำขันหมากเข้าไปข้างใน แต่ขันวัดค้ามกับขันหมาก ๓ ขัน กับพาน ใส่ทองขันใส่เงินนั้น ผู้ถือต้องถือเลยขึ้นไปวางที่บนผ้าขาวในห้องเรือน แล้วญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวก็จุดเทียนขึ้น ๒ เล่ม เปนเทียนเจ้าบ่าวเล่ม ๑ เทียนเจ้าสาวเล่ม ๑ ประกาศบอกปู่ย่าตายายวักเส้นเสร็จแล้ว จึงจัดแจง สำรับคาวหวานเลี้ยงดูเถ้าแก่แลคนถือขันหมากเสร็จแล้วก็กลับไป

ที่นี้ฝ่ายข้างบิดามารดาเจ้าบ่าว ก็จัดแจงจัดสำรับคาวหวานเลี้ยง เถ้าแก่แลเพื่อนบ่าว ครั้นเลี้ยงแล้ว จึงแต่งตัวเจ้าบ่าวให้หมอเศกน้ำมัน ใส่ผมเศกแป้งผัดหน้าเศกขี้ผึ้งสีปาก แล้วนุ่งผ้าใส่เสื้อให้เปนสง่าราษี พอได้ฤกษ์ดีในเวลาเช้าเถ้าแก่ก็นำเจ้าบ่าวลงจากเรือนไป เพื่อนบ่าว ก็เดินห้อมล้อมเจ้าบ่าวไป พอออกจากประตูบ้านก็ยิงปืนครั้ง ๑ เก้านัด สิบนัด ไปถึงกลางทางยิงครั้ง ๑ ยี่สิบนัดสามสิบนัด ไปถึงประตูบ้าน เจ้าสาวยิงอีกครั้ง ๑ ยี่สิบนัดสามสิบนัด ฝ่ายพวกเจ้าสาวก็ยิงปืนรับยี่สิบ นัดสามสิบนัดเหมือนกัน แต่พวกเจ้าสาวปิดประตูบ้านไว้ก่อน เจ้าบ่าวต้อง ให้คนเอาเงินให้ผู้ปิดประตูประมาณสัก ๔ ย่ำไป ๕ ย่ำไป ๆ หนึ่งนั้นคือ เงินรูเบี้ยสามสลึง นายประตูจึงเปิดประตูให้ เถ้าแก่ก็นำเจ้าบ่าวเลย เข้าไปถึงบันได บิดามารดาเจ้าสาวก็แต่งตัวบุตรฤๅหลานที่ยังไว้จุก ออกไปคอยล้างเท้าให้เจ้าบ่าว ครั้นเจ้าบ่าวไปถึงแล้ว เด็กนั้นก็เอา ขันถมฤๅขันเงินตักน้ำล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เจ้าบ่าวก็เอาเงินให้เด็กนั้น ประมาณ ๑๔ ย่ำไป ๑๕ ย่ำไป แล้วเถ้าแก่ฝ่ายเจ้าสาวก็เอากรรชิงกาง รับเจ้าบ่าว จูงมือขึ้นไปที่โรงมัด แลที่โรงมัดนั้นดาดเพดานปูเสื่อตั้งม้า ตัว ๑ มีเครื่องบูชาพระเทียน ๙ เล่ม หมาก ๙ คำ ดอกไม้ ๙ ดอก

หมอนไข ๓ เอาหมาก ๓ คำ เทียน ๓ เล่ม เงิน ๓ สลึงวางเรียงไว้บนหมอน พวกญาติพี่น้องของเจ้าสาวก็มาคอยรับอยู่ที่โรงมัดนั้น ครั้นเจ้าบ่าวถึงโรงมัดแล้ว เจ้าบ่าวก็กราบพระลง ๓ หน แล้วกราบลงอีกหน ๑ แล้วเอามือกวาดหมากกับเงินซึ่งอยู่บนหมอนข้างซ้าย แล้วกราบลงหน ๑ กวาดหมากแลเงินข้างขวา แล้วกราบลงหน ๑ กวาดหมากแลเงินกลางหมอนเข้ามาหาตัว เสร็จแล้วกราบอีก ๓ หน รวมเปน ๙ หน แล้วเอาใบพลู ๓ ใบดับเทียนข้างซ้าย ดับเทียนข้างขวา ดับเทียนกลางหมอนแล้วเถ้าแก่ข้างเจ้าสาวก็ออกไปจูงมือเจ้าบ่าวเข้าไปในห้องที่เจ้าสาวอยู่เจ้าบ่าวต้องเสียเงินค่าเปิดประตูห้องอีกประมาณ ๔ ย่ำไป ๕ ย่ำไป ครั้นเจ้าบ่าวเข้าไปถึงในห้องแล้ว เจ้าสาวก็เอาผ้าเสื้อให้เจ้าบ่าวผลัดแล้วเถ้าแก่จึงให้เจ้าสาวกราบเจ้าบ่าว ๓ หน แล้วเถ้าแก่จึงพาเจ้าบ่าวเจ้าสาวออกไปที่โรงมัด ให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั่งบนอาศนะที่ตั้งบายศรี ให้เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวหมอบชิดใกล้กัน พวกญาติพี่น้องแลเถ้าแก่เพื่อนบ่าวทั้งนั้นก็นั่งล้อมโดยรอบ ตาหมอก็ชักวงสายสิญจน์ แล้วจุดเทียนคำนับครูสวดสัคเค นโมจบแล้ว ก็กล่าวถ้อยเชิญขวัญเจ้าบ่าวเจ้าสาว ลั่นฆ้องไชยโห่ร้องเปนการเอิกเกริก แล้วเปิดคลุมบายศรีเวียนเทียน ตาหมอก็สวดชยันโตโปรยเข้าตอก เวียนเทียนได้เจ็ดรอบเก้ารอบแล้วดับเทียนโบกควันไปข้างเจ้าบ่าวเจ้าสาว แล้วตาหมอก็เอาช้อนมุกตักน้ำมะพร้าวอ่อนให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวกินคนละช้อน แล้วเถ้าแก่ทั้ง ๒ ฝ่ายก็อวยไชยมงคลให้พร แล้วเอาเงินเจิมขวัญให้คนละ ๒๐ ย่ำไปบ้าง ๓๐ ย่ำไปบ้าง คนละ ๒๐ เหรียญบ้าง ๓๐ เหรียญบ้าง คนละ ๖๐ เหรียญบ้าง ๗๐ เหรียญ

บ้าง ตามถานานุรูป ครั้นเสร็จการทำขวัญแล้ว เจ้าสาวก็กลับเข้าข้างใน เจ้าบ่าวก็จัดสำรับคาวหวานเหล้าเข้าเลี้ยงดูเถ้าแก่แลเพื่อนบ่าวเปนการสนุกอย่างยิ่ง แล้วข้างบิดามารดาเจ้าสาวก็จัดของแถมพกให้แก่เถ้าแก่แลเพื่อนบ่าว บรรดาที่ได้เจิมขวัญตามมากแลน้อยทั่วทุกคน แล้วต่างคนก็ต่างกลับไปบ้าน ฝ่ายเจ้าบ่าวก็กลับเข้าไปในห้องที่เจ้าสาวอยู่ เจ้าสาวก็ยกสำรับคาวหวานมาตั้งให้เจ้าบ่าว แล้วเจ้าสาวเข้าไปเปิดฝาชีฝาถ้วยชามนั่งคอยปฏิบัติเจ้าบ่าวอยู่จนรับประทานแล้ว ๆ เจ้าบ่าวก็ถอดแหวนใส่ในพานผ้าเช็ดมือให้เจ้าสาววงหนึ่ง ครั้นเวลาเย็นใกล้จะค่ำให้นิมนต์พระสงฆ์ ๕ รูปมารดน้ำมนต์เปนเสร็จการพิธี ต่อมาในวันนั้นพอค่ำลงประมาณยามเศษ เถ้าแก่นำเจ้าสาวออกไปส่งให้เจ้าบ่าวที่ในห้อง การมงคลบ่าวสาวชาวเมืองพัทลุงสงขลากล่าวมาเปนสังเขปแต่เท่านี้

ลักษณแต่งงานบ่าวสาวอย่างลาวพุงดำ

ประเพณีการมงคลแต่งงานบ่าวสาว ในประเทศเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน เมืองน่าน ที่เรียกว่าลาวพุงดำนั้น บรรดาเจ้านายท้าวพระยาราษฎรที่มีบุตรสาว ถ้าเห็นว่าบุตรสาวของตนสมควรจะทำการมงคลแก่บุตรชายของผู้ใด ที่บิดามารดาหญิงมิใจรักใคร่นั้น ครั้นถึงวันฤกษ์งามยามดี บิดามารดาหญิงก็พูดจากับบิดามารดาของชายนั้นว่า จะขอเอาบุตรชายไปเปนบุตร เมื่อตกลงกันฝ่ายบิดามารดาชายก็บอกปีเดือนวันคืนบุตรชายของตนนั้นให้แก่บิดา

มารดาหญิง ๆ ก็บอกปีเดือนวันคืนบุตรสาวตนให้แก่บิดามารดาชาย ต่างคนก็หาหมอโหรามาดูปีเดือนวันคืนบุตรที่จะทำการวิวาหะมงคล ถ้าไม่ถูกต้องกัน ก็พูดจาบอกกล่าวกันว่าปีเดือนบุตรชายหญิงซึ่งจะทำการวิวาหะมงคลไม่ถูกต้องกัน จะให้ทำการมงคลกันไม่ได้ ถ้าถูกต้องตามตำราดีเปนที่ตกลงพร้อมกันแล้ว บิดามารดาชายหญิงทั้ง ๒ ฝ่ายก็หาวันฤกษ์ดี กำหนดทำการมงคลบุตรชายหญิงด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย

ครั้นถึงกำหนดวันฤกษ์ดี บิดามารดาฝ่ายชายหญิง ต่างคนบอกญาติพี่น้องมาประชุมพร้อมกันที่บ้านเรือนบิดามารดาชายหญิงทั้ง ๒ ฝ่าย แล้วบิดามารดาฝ่ายหญิงก็จัดขันหมากขันพลู ๘ กรวย เทียน ๘ คู่ เข้าตอกดอกไม้ใส่ในขันหนึ่ง เรียกว่าขันไกว่ผี แล้วจัดขันอีก ๒ ขันมีเทียน ๘ คู่เข้าตอกดอกไม้ เรียกว่าขันขออนุญาตบิดามารดาฝ่ายชายคนละขัน ให้ญาติพี่น้องเถ้าแก่ฝ่ายหญิงไปให้แก่บิดามารดาชาย บิดามารดาชายรับเอาสิ่งของไว้ แต่เทียนดอกไม้หมากพลูของไกว่ผีนั้น บิดามารดาชายแบ่งไว้ ๔ คู่ คืนให้เถ้าแก่แลญาติฝ่ายหญิงกลับคืนไป ๔ คู่ เมื่อเวลาเถ้าแก่หญิงเอาสิ่งของไหว้ผีแลขันหมากไปขอชายนั้น บิดามารดาญาติพี่น้องฝ่ายชายพร้อมกันจัดสำรับคาวหวานเหล้าเข้าเลี้ยงดูตามสมควรแล้ว เถ้าแก่ฝ่ายชายก็นำเจ้าบ่าวกับเพื่อนบ่าวแลญาติพี่น้องเจ้าบ่าว ไปบ้านบิดา มารดา หญิงพร้อมกับเถ้าแก่ญาติพี่น้องฝ่ายหญิงในวันเวลาเดียวนั้น บิดามารดาฝ่ายหญิงจัดให้เถ้าแก่ ๓—๔ คนมาคอยรับเจ้าบ่าวอยู่ที่ประตูบ้าน ครั้นเจ้าบ่าวไปถึงประตูบ้านแล้ว เถ้าแก่เจ้าบ่าวก็พูดจากับเถ้าแก่เจ้าสาวว่านำเอาแก้วมา

ให้เปนสวัสดิมงคลอยู่ดีมีศุข เถ้าแก่เจ้าสาวก็ตอบว่าดีแล้วจะได้เปนไชยมงคลขอรับเอาไว้ เถ้าแก่เจ้าสาวก็จูงมือเจ้าบ่าวไปขึ้นเรือนบิดามารดาเจ้าสาว บิดามารดาเจ้าสาวแต่งขันขอพรญาติพี่น้องไว้ ให้พอกับญาติพี่น้องที่เปนผู้ใหญ่สมควรจะให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวขอพรนั้น มีเข้าตอกดอกไม้เทียน ๔ คู่ แล้วให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวมาพร้อมกัน ต่างคนต่างหยิบขันเข้าตอกดอกไม้เทียนไปให้แก่บิดามารดาญาติพี่น้องผู้ใหญ่ทุก ๆ คนแล้ว ก็ยกมือไหว้ขอพรทั่วกัน ฝ่ายญาติพี่น้องที่ได้รับขันขอพรแล้ว ต่างคนก็ให้สินให้พรแก่เจ้าบ่าวเจ้าสาว ครั้นเสร็จแล้วบิดามารดาชายหญิงเชิญแก่บ้านมาเปนพยานด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แก่บ้านถามชายเจ้าบ่าวว่าทรัพย์สิ่งของเจ้าบ่าวมีมาสู่เจ้าสาวเป่นทุนทำมาหากินเท่าใด ถ้าชายมีทรัพย์สิ่งของ ๆ ตนมีมาเท่าใด ก็บอกให้แก่บ้านทำบาญชีไว้ตามมากแลน้อย พร้อมด้วยเถ้าแก่ญาติพี่น้องทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้าชายไม่มีทรัพย์สิ่งของ ก็บอกว่าไม่มีสิ่งใด จะช่วยกันทำมาหากินเลี้ยงกันไป ญาติพี่น้องฝ่ายหญิงก็จัดสำรับคาวหวานเหล้าเข้าเลี้ยงดูจ้อยซอกัน จ้อยซอนั้นคือหมอเป่าปี่หมอขับรำ ตามเพศพุงดำตามสมควรแก่เวลา แล้วเถ้าแก่ญาติพี่น้องทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างคนต่างก็ไปบ้าน ฝ่ายเถ้าแก่เจ้าสาวจัดที่ซ่อมปูเสื่อที่นอนหมอนมุ้งแล้ว พาเจ้าสาวไปไว้ในซ่อมนั้น ๆ คือห้องเรือนของบิดามารดาเจ้าสาวนั้นเอง ทำเปนฝากั้นไว้แต่เฉภาะห้องหนึ่งสองห้องบ้าง แล้วเถ้าแก่ก็จูงมือเจ้าบ่าวเข้าไปในซ่อมให้อยู่กับเจ้าสาว ๒ คน เถ้าแก่ก็กลับออกมา

ครั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวอยู่ด้วยกันครบ ๗ วันแล้ว บิดามารดาเจ้าสาวเรียกตัวเจ้าบ่าวมา พูดจามอบ บ้านเรือน ที่นาช้าง ม้าโคกระบือข้าคนให้ กับเจ้าบ่าว ให้เอาใจใส่ระวังปกปั้กรักษาทำมาหากินต่อไป แต่ทรัพย์สิ่งของฝ่ายบิดามารดาจะให้แก่บุตรชาย บุตรสาวเปนทุนสินทำมาหากินด้วยกันนั้น บิดามารดาฝ่ายชายฝ่ายหญิงหาได้หยิบยกให้ไม่ ให้แต่ของตกแต่งเมื่อเวลาทำการวิวาหะมงคลเท่านั้น ต่อภายหลังบิดามารดาเจ้าบ่าวเจ้าสาวถึงแก่กรรมแล้ว เจ้าบ่าวเจ้าสาวจึงจะได้ทรัพย์ส่วนของบิดามารดาตามสมควร เปนประเพณีการมงคลบ่าวสาวในประเทศพุงดำดังนี้

ประเพณีแต่งงานบ่าวสาวอย่างลาวพุงขาว

การมงคลแต่งงานบ่าวสาวตามแบบอย่างทางเมืองชนบท แลประเทศลาวพุงขาวฝ่ายตวันออกนั้น เดิมบิดามารดาข้างฝ่ายชายให้เถ้าแก่ผู้หญิงไปพูดจากับบิดามารดาข้างเจ้าสาวว่า บิดามารดาเจ้าบ่าวให้มาพูดจาอยากจะให้บุตรชายมาเช่นลูกเปนเต้า ข้างฝ่ายบิดามารดาเจ้าสาวก็เรียกบุตรสาวมาไต่ถามต่อหน้าเถ้าแก่ ว่าบุตรชายผู้นั้นให้เถ้าแก่มาขอเองๆ จะเอาเขาฤๅไม่เอา ข้างบุตรสาวถ้าไม่ขัดขวางก็บอกว่าสุดแล้วแต่บิดามารดาจะเห็นดี เถ้าแก่กับบิดามารดาข้างเจ้าสาวก็ปฤกษากันหาวันฤกษ์งามยามดี ที่จะให้จัดหาขันหมากมาตามสมควรแก่กำลัง แล้วเถ้าแก่ก็ลาไปพูดจากับบิดามารดาข้างผู้ชาย ครั้นถึงวันดี

บิดามารดาข้างผู้ชาย ก็จัดแจงหมาก ๔ คำใส่พานแล้วเอาผ้าขาวปิดบนพานหมาก ให้เถ้าแก่ผู้ชาย ๓ คนถือพานหมากไปถึงเรือนเจ้าสาว บิดามารดาเจ้าสาวก็จัดแจงรับรองเถ้าแก่ตามสมควร แล้วบิดามารดาเจ้าสาวก็ไปเชิญญาติพี่น้องมาพร้อมกัน เถ้าแก่ข้างผู้ชายก็ยกพานหมาก ๔ คำให้บิดามารดาญาติพี่น้องเจ้าสาวกิน บิดามารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าสาวก็กินหมาก ๔ คำนั้นแล้ว บิดามารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าสาวจึงปฤกษาหารือกำหนดจะเอาสินสอดกับเถ้าแก่ข้างผู้ชายเท่าหนึ่งเท่าใด ตามที่จะตกลงกัน เปนต้นว่าเงิน ๑๐ ตำลึง ทองคำหนักบาท ๑ เหล้า ๔ ไห ปลาหาบ ๑ เนื้อหาบ ๑ ถ้าเปนคนขัดสนก็ลดหย่อนผ่อนผันตามสมควรแก่กำลัง เถ้าแก่ก็ลากลับไปบอกกับบิดามารดาข้างเจ้าบ่าวว่า บิดามารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าสาวจะเอาเงินทองสิ่งของเท่านั้น ฝ่ายบิดามารดาข้างเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็หาหมอมาตรวจดูชตารายข้างเจ้าบ่าวเจ้าสาว แลดูวันเดือนฤกษ์ยามที่จะทำการมงคล แล้วกำหนดวันเดือนฤกษ์ยามให้ตามสมควร

ครั้นถึงวันดีเถ้าแก่เอาสินสอด เหล้า ๔ ไห ปลาหาบ ๑ เนื้อหาบ ๑ ไปส่งให้บิดามารดาเจ้าสาว แล้วเถ้าแก่ก็ลากลับมา ครั้นรุ่งเช้าบิดามารดาเจ้าบ่าว ก็หาหญิงผัวเดียวเมียเดียวมาจัดพาขวัญเอาผ้าขาวห่อหมากห่อ ๑ มีหมากพลูจีบ ๔ คำ ยอดคูน ยอดยอ ยอดอ้อย ยอดกล้วย เข้าต้มกล้วยใส่โต๊ะ มีดหมากเล่มหนึ่ง เอาด้ายดิบทำเปนสายสำหรับหามไป มีผ้าขาวหุ้มนอก มีก่องเข้า ๑ น้ำเต้าน้ำ ๑ เสื่อผืน ๑ เสร็จแล้ว ครั้นถึงเวลาฤกษ์ดีบิดามารดาเถ้าแก่ ก็เรียกบุตร

ชายออกมากับผู้ชายที่ยังไม่มีภรรยาคน ๑ ซึ่งเปนเพื่อนบ่าว ถือเข้าตอกร้อยเปนพวงมาไลยสวมยอดตองอ่อนที่ยังไม่ได้คลี่คนละยอด นั่งพนมมือเคียงกันอยู่ที่พาขวัญ ๆ นั้น คือ สำรับขายศรีปากชาม แล้วหมอก็เรียกขวัญ เสร็จแล้ว ก็จัดให้ผู้ชายแบกพาขวัญ เด็กผู้หญิงอายุ ๑๑ ปี ๑๒ ปี ๓ คน หามโต๊ะห่อหมาก ๒ คน หาบน้ำเต้าใส่น้ำก่องเข้าเสื่อปูนอนคน ๑ แล้วเถ้าแก่ก็พาเจ้าบ่าวกับเพื่อนบ่าวคน ๑ ถือยอดตองสวมเข้าตอกเปนพวงมาไลยคนละยอดมาถึงประตูบ้านเจ้าสาว เถ้าแก่ข้างเจ้าสาวก็ลงไปปิดประตูไว้ แล้วเถ้าแก่เจ้าบ่าวเอาเหล้าขวดหนึ่งหมาก ๒ คำให้เถ้าแก่ข้างเจ้าสาว ๆ จึงเปิดประตูให้เข้าไป ครั้นมาถึงบันไดเจ้าบ่าวขึ้นยืนบนหิน แล้วเด็กผู้หญิงเอาน้ำใส่ขันล้างเท้าให้เจ้าบ่าว แล้วเถ้าแก่ข้างเจ้าสาวก็จูงมือเจ้าบ่าวขึ้นบนเรือน เถ้าแก่ข้างเจ้าสาวก็รับเอาโต๊ะห่อหมากกับหาบน้ำเต้าก่องเข้าเสื่อไปวางไว้บนที่นอนเจ้าสาว เจ้าบ่าวกับเพื่อนเจ้าบ่าวเอายอดตองที่ถือมานั้นเหน็บไว้บนหลังคาเรือน บิดามารดาเจ้าสาวเถ้าแก่จึงเอามีดหมากปาดห่อหมากออกไว้ใต้ที่นอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวนั้น ๓ คืนแล้วก็เก็บทิ้งเสีย แต่มีดหมากเล่ม ๑ นั้นบิดามารดาเจ้าสาวเก็บไว้ เมื่อบุตรสาวมีบุตรก็เอามีดหมากเล่มนั้นใส่ในกระด้งครักเมื่อออก มีดหมากเล่มนั้นเรียกว่ามีดผ่าขวัญ เถ้าแก่ก็พาเจ้าสาวออกมานั่งเคียงกับเจ้าบ่าว แล้วยกพาขวัญข้างเจ้าสาวมาให้เจ้าบ่าวจับไว้ ยกพาขวัญเจ้าบ่าวมาให้เจ้าสาวจับไว้ แล้วหมอก็เรียกขวัญเสร็จแล้ว เถ้าแก่ก็เอามีดผ่าขวัญนั้นตัดไข่ขวัญให้เจ้าบ่าวกินครึ่งหนึ่ง ให้เจ้าสาวกินครึ่งหนึ่ง แล้วบิดามารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าสาว

เอาด้ายดิบผูกข้อมือเจ้าบ่าวเจ้าสาวจับมือเจ้าบ่าวไว้ให้บิดามารดาพี่น้องผูกขวัญ ก็ให้สินให้พรตามเพศบ้านเมือง ฝ่ายบิดามารดาญาติพี่น้องเจ้าบ่าวผูกขวัญเจ้าสาว เจ้าบ่าวก็จับมือเจ้าสาวให้บิดามารดาพี่น้องผูกขวัญให้พรอย่างเดียวกัน ครั้นเสร็จแล้วพวกเจ้าสาวก็ยกสำรับเลี้ยงเจ้าบ่าวแลญาติพี่น้องที่มาประชุมกันทั้ง ๒ ฝ่ายเถ้าแก่กับเจ้าบ่าวแลพวกเจ้าบ่าวก็พากันกลับไปบ้าน

ในวันนั้นต่อมาอีกสักครู่หนึ่ง ญาติพี่น้องข้างเจ้าสาวก็พาเจ้าสาวไปไหว้บิดามารดาข้างเจ้าบ่าว มีวงศ์ญาติที่ไปด้วยช่วยกันแบกฟูกหมอนเสื่อผ้านุ่งผ้าห่มข้างเจ้าสาวไปเปนของสำหรับไหว้ ครั้นไปถึงเรือนบิดามารดาเจ้าบ่าว เด็กก็เอาน้ำล้างเท้าเจ้าสาวแล้วก็ขึ้นไปบนเรือน เจ้าสาวก็ไปนั่งอยู่ที่พาขวัญกับเพื่อนเจ้าสาว แล้วหมอก็เรียกขวัญเจ้าสาวเสร็จแล้ว เจ้าสาวก็ไหว้บิดามารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าบ่าว แล้วยกฟูกหมอนเสื่อผ้านุ่งผ้าห่มให้บิดามารดาญาติพี่น้องเจ้าบ่าว ๆ ก็เอาด้ายขาวผูกข้อมือเจ้าสาว แล้วเอาเงินแลสิ่งของทำขวัญเจ้าสาวตามสมควร แล้วพวกข้างเจ้าบ่าวก็ยกสำรับมาเลี้ยงญาติพี่น้องเจ้าสาว เสร็จแล้วญาติพี่น้องแลเจ้าสาวก็ลาบิดามารดาญาติพี่น้องเจ้าบ่าวกลับมาบ้าน

ครั้นเวลาค่ำประมาณทุ่ม ๑ เถ้าแก่ก็พาเจ้าบ่าวไปส่งที่บ้านเจ้าสาว ครั้นไปถึงเรือนแล้วเจ้าบ่าวก็ไหว้บิดามารดาเจ้าสาว ๆ ก็ให้สินให้พรตามสมควร แล้วเจ้าบ่าวก็เข้าไปในเรือน พวกเถ้าแก่ข้างเจ้าบ่าวก็พากันกลับไปบ้าน แล้วบิดามารดาข้างเจ้าสาวจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่พาน ให้เจ้าสาวถือไปขอขมาเจ้าบ่าวก่อน แล้วให้อยู่กินด้วยกันในเรือนบิดา

มารดาเจ้าสาว ซึ่งกั้นฝาเปนห้องไว้ครึ่งขื่อห้องหนึ่งเท่านั้น เพราะธรรมเนียมเรือนลาวยาว ๕ ห้องข้าง ๗ ห้องข้าง ขื่อกว้างประมาณ ๓ วา ๔ วา จึงกั้นเปนห้องอยู่ครึ่งขื่อ ถ้ามีบุตรหญิงหลายคน บิดามารดาก็ต้องต่อเรือนให้ยาวออกไปอีกจนพอกับบุตรหญิง บางทีบุตรหญิงใหญ่ได้สามีเกิดบุตรออกเรือนไปต่างหากแล้ว บุตรหญิงผู้น้องจะมีสามีบิดามารดาก็ให้อยู่ในห้องเรือนบิดามารดานั้น ไม่ต้องต่อเรือนให้ยาวออกไป ถ้าเปนคนบริบูรณ์มีเรือนอยู่หลายหลัง ก็ยกเรือนให้แก่บุตรเขยบุตรสาวอยู่ด้วยกัน ประเพณีการมงคลแต่งงานบ่าวสาวในประเทศลาวพุงขาวฝ่ายตวันออก มีธรรมเนียมดังกล่าวมานี้.

